

მოგზაური

ყოველკვირეული ჟურნალი

№ 5.

კვირა, 13 თებერვალი 1905 წლისა.

№ 5.

1 „მოგზაურის“ რედაქცია აცხადებს: 1) რადგანაც ჟურნალის გამოცემა ახალი პირობებით მხოლოდ მეორე (№ 2) ნომრიდან დაიწყო, ამიტომ ხელის მომწერლებს მხოლოდ ამ ნომრიდან ეგზავნებათ ჟურნალი და წლიური ხელისმომწერლები წლის განმავლობაში (1905 წლის 16 იანვრიდან 1906 წლის 16 იანვრამდე) მიიღებენ ორმოცდა-თორმეტ ნომერს. 2) რადგანაც მეორე ნომერი (№ 2) რედაქციაში სრულიად აღარ მოიპოვება, ამიტომ რედაქცია მეორეთ ბეჭდავს ამ ნომერს, რომელიც სულ ახლო ხანში დაურიგდება იმ ხელისმომწერთ, რომელთაც ხსენებული ნომერი არ მიუღიათ.

ყოველკვირეული ჟურნალი

„მოგზაური“

(წელიწადი მეხუთე—პირველი)

გამოდის 1905 წლის 16 იანვრიდან ვრცელი პროგრამით.

ჟურნალში მოწოდებული მითითებები: ფ. მახარაძე, ივ. გომარტელი, ი. ევდოშვილი, ნ. ელიავა, ნ. კალანდაძე, ის. კვიციანიძე, ლალიონი, გ. მარშალაძე, ყვირილელი, კ. ჯაფარიძე, ალ. წულუკიძე, გრ. წულუკიძე და სხვები.

ჟურნალის ფასი გაგზავნით კავკასიისა და რუსეთის ქალაქებში: ერთი წლით—5 მან., ნახევარი წლით—3 მან. ცალკე ნომერი—15 კაპ. ადრესის გამოცემა—40 კაპ. წლიური ფასის შემოტანა ნაწილ-ნაწილათაც შეიძლება.

ხელის მოწერა მიიღება:

ბფილისში—„მოგზაურის“ რედაქციაში; წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების მალაზიაში—შიო ჭუჭუაშვილთან; ვ. გადილიას წიგნის მალაზიაში (კირონი ქუჩა) და ნაძალადეგში—წერა-კითხვის საზოგადოების ბიბლიოთეკაში.

ბათუმში—ანასტასია გოვოლაშვილთან.

ბაქოში—ტერენტი წერეთელთან (ქალაქის საბჭოში).

ბანჯაში—ი. ევდოშვილთან.

ქუთაისში—ის. კვიციანიძესთან (ამხანაგ. „კოლხიდა“).

ოჯურეთში—ს. თავართქილაძის წიგნის მალაზიაში და ქ-ნ თამარ შარაშიძესთან.

ლანჩხუთში—ივანე კალანდაძესთან.

მოსკოვში—ალექსანდრე დოლიძესთან.

სენაკში—არსენ წითლიძესთან.

სამტრედიანში—ყარამან ნანეიშვილთან.

ხონში—ეკიმ პ. ლ. კიკალიშვილთან.

ჰიბათურაში—ირაკლი დეკანოზიშვილთან.

ფსტაფონში—სოლომონ წულაძესთან.

სად. მიხაილოვში—ივანე თმიანიძესთან.

ქ. გორში—არსენ კალანდაძის წიგნის მალაზიაში.

ჟურნალისათვის დანიშნული წერილები და ყოველგვარი კორექსონდენცია უნდა იგზავნებოდეს პირდაპირ რედაქციის სახელმძღვანელოში და სანებდელად გამოგზავნილი სტატიები და მოთხრობები, რომელთა დაბეჭდვას რედაქცია ვერ სცნობს შესაძლებლად, უეინახება მ თვის განმავლობაში, ხოლო სხვა წერილებისა და კორექსონდენციების შესახებ რედაქცია არავითარ მიწერ-მოწერას არ კისრულობს. ვისაც რედაქცია ავან წერილით პასუხის მიღება სურს, უნდა წარმოადგინოს ფოსტის ხარჯი.

რედაქცია იმუთავება: ტფილისში, სიკაძეძის ქ., სახ. № 44.

ფოსტის ადრესი: Тифлисъ. Редакция „МОГЗАУРИ“.

შინაბრძნობა: თანადროული კითხვები, ფ. მახარაძისა.—ბაქოში მომხდარ ამბების გამო.—სხვა-და-სხვა ამბები.—კორექსონდენციები.—რუსეთის ქრონიკა.—უცხოეთის ქრონიკა.—ნაწყვეტი, ლექსი ალიონისა.—საკვირველი ამბავი, ეშმაკისა.—დამნაშავე, მოთხრ. ციონისა, თარგ. N. სა.—ქუთათურის შენიშვნები, ისლ.ი.—თფილისის ქალაქის საბჭოს დარბაზში.—საზოგადოებრივ-ისტორიული წერილები, თარგ. ლ. ელიავასი.—ჟურნალ-გაზეთებიდან.—განცხადებანი.

თანადროული კითხვები.

III.

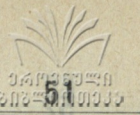
ჩვენ ზევით ვუჩვენეთ, რომ პირველ ყოფილ საზოგადოებაში არავითარი განხეთქილება არ არსებობს, რადგანაც იქ არ არის ადამიანის ადამიანის მიერ გაყვლეფა, ექსპლუატაცია; გარდა ამისა ჩვენ უნდა აღვნიშნოთ, რომ პირველ-ყოფილ საზოგადოებაში ჩვენ ვერ ვპოულობთ იმის ნასახსაც, რასაც შემდგომში მთავრობა ანუ უფროსობა დაერქმევა. ამნაირათ, პირველ-ყოფილ საზოგადოებაში როგორც არ არის ერთი ადამიანის მეორე ადამიანის მიერ გაყვლეფა, ისე არ არის არც ერთი ადამიანის მეორესადმი დამორჩილება, დამონება, არ არის უფალი და მონა, უფროსი და ქვეშევრდომი, ბატონი და ყმა. მაგრამ ასეთი მდგომარეობა ადრე თუ გვიან იცვლებდა, მარტივი საზოგადოებრივი ურთიერთობა რთულდება, საზოგადოება თანდათან იყოფა მოწინააღმდეგე ჯგუფებათ, და ამ მოწინააღმდეგე ჯგუფებს შორის განხეთქილება რაც დრო გადის სულ უფრო და უფრო იზრდება და ნწვავდება. ჩვენ შეგვიძლია დღეს გავითვალისწინოთ, თუ როგორ წარმოდგა უფალი და მონა, უფროსი და ქვეშევრდომი, ბატონი და ყმა, თანამედროვე კაპიტალისტი და დაქირავებული მუშა.

საწარმოვო იარაღების გამოგონებამ, ე. ი. საწარმოვო ძალთა განვითარებამ, ზრდამ, როგორც მეორე წერილში გვქონდა ნათქვამი, გამოიწვია შრომის განაწილება პირველ-ყოფილ საზოგადოების წევრებს შორის. პირველ ხანებში ეს განაწილება არ იყო მინც და მინც საგრძნობელი, რადგანაც თვით იარაღი და საწარმოვო საგნები იმ დროს მეტათ მარტივი და სადა იყო. როგორც იარაღის ხმარება, ისე საგნების წარმოება-გაკეთება ჯერ კიდევ არ თხოულობდა თავის სიმარტივის გამო თითქმის არავითარ მომზადებას; მაგრამ რაც ხანი გადიოდა, საწარმოვო იარაღი რთულდებოდა, რთულდებოდა ამიტომ წარმოების საგნებიც; ამიტომ როგორც იარაღის ხმარებისათვის, ისე ნივთების გაკეთებისთვის საჭირო იყო მომზადება, გამოცდილება. ამიტომ ჩვენ კიდევ უძველეს დროში, ისტორიის წინა ხანებში, ვამჩნევთ ერთი მხრით ხელოსნებს, რომლებიც დახელოვნებული არიან სხვადასხვა საგნების თუ იარაღების გაკეთებაში და მეორე მხრით მიწის მუშებს. ასეთ საზოგადოებაში შრომის განაწილებას უკვე საკმარისათ დიდი ნაბიჯი აქვს გადადგმული, რაც პირდაპირი შედეგია საწარმოვო ძალთა

ზრდა-განვითარებისა. მაგრამ საწარმოვო ძალთა განვითარება ხომ ერთ წერტილზე არ ჩერდება: უბრალო, მარტივი იარაღის გამოგონება იწვევს უფრო რთულ და გაუმჯობესებულ იარაღის გამოგონებას, და ამასთან ერთათ შრომის განაწილება საზოგადოებაში სულ უფრო და უფრო საგრძნობელი ხდება. საწარმოვო იარაღების გამოგონება და შრომის ეკონომიური განაწილება თემში ანაყოფიერებს შრომას; ახლა აღამიანს ბევრათ უფრო მეტის გაკეთება შეუძლია, ვინემ მაშინ, როცა ასეთი განაწილება სრულებით არ იყო. შრომის ეკონომიურათ განაწილება თემის წევრებში უცვლელად ნიადაგს და ამზადებს იმ პირობებს, რომლებსაც საშუალებით თემის წევრს გაუადვილებდა და შეძლება მიეცემა მეორე წევრი შეავიწროვოს, მუქათათ ისარგებლოს მისი შრომის ნაწარმოებით და გადააქციოს იგი თავის მონა-მორჩილათ. მაგრამ ჯერ კიდევ ჩვენ თავისუფალ თემში ვართ. აქ შრომა განაწილებულია: ერთი აკეთებს საღურგლო საქმეს, მეორე მჭედლობს, მესამე მწყემსია, მეოთხე მიწის მუშა, და ყველანი იკმაყოფილებენ თავის მოთხოვნილებებს ერთი ერთმანეთის დახმარებით: რაც ერთს აკლია, იგი სხვას აქვს და პირდაპირ ნაწარმოებზე ხდება გაცვლა-გამოცვლა. ასეთ თემს ყავს განსაკუთრებული მემუსიკეც, მომღერალი, რომელიც აკმაყოფილებს თემის ესტეტურ მოთხოვნილებას, და თემი კი თავის მხრით აწვდის მას საზრდოს თავის მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლათ. მასასადამე, აქ ჩვენ ვერ ვხედავთ თემის წევრებში განხეთქილებას, ერთი მეორეს მოწინააღმდეგე ჯგუფებს. ეს არის თავისუფალი თემი, რომელშიც ყოველგვარ საერთო საქმეს განაგებენ თემის მიერ არჩეული მოხუცი, გამოცდილი და საპატიო პირები. ამნაირათ წარმოების იარაღთა გამოგონებით და გაუმჯობესობის წყალობით რაც იმავე დროს საწარმოვო ძალთა ზრდა-განვითარებას ნიშნავს, შრომის ეკონომიურათ განვითარებასთან ერთათ თემში, ფებს იკიდებს თემის ნაწილ-ნაწილათ დაყოფა: ერთი მხრით ჩნდება ხელოსნები, რომლებიც ამზადებენ თემისთვის სხვადასხვა სამუშაო იარაღს და საცხოვრებელ სადგომებს და სანადირო იარაღებს, და მეორე მხრით მიწის მუშები და მწყემსები, რომლებიც თავიანთ ნაწარმოებით კვებავენ და ასაზრდოებენ თემს. ამ ორ ნაწილს შორის არ არსებობს არავითარი განხეთქილება, ისინი ერთმანეთში პირდაპირ ნაწარმოების გაცვლა-გამოცვლით იკმაყოფილებენ თავიანთ მოთხოვნილებებს. ეს გაცვლა არ არის აშენებული იმაზე, რომ ნაკლები შრომით მეტი საღირალი შეიძინო, ე. ი. სხვისი შრომით ისარგებლო, ძალა დაატანო სხვას, რომ მან მთელი დღის ნაწარმოები ნახევარი დღის ნაწარმოებში მოგცეს; ერთი სიტყვით იქ ადგილი არა აქვს ექსპლოატაციას, ზედ-მეტი ღირებულების შექმნას, მოგებას. აქ არ არის მდიდარი და ღარიბი, ყველანი ერთნაირათ მდიდრები და ღარიბნი არიან. ყოველგვარ საქმეს აქ აწესრიგებენ სათემო კრებაზე, რომელზედაც ყველანი ღებულობენ მონაწილეობას, პირველ ხანებში ქალებიც, რომლებიც მხოლოთ შემდეგ კარგავენ ამ უფლებას. მაგრამ ამ თავისუფალ თემებს მუდმივი შეტაკება და ომი უხდება მახლოველ, მეზობელ თემებთან. მისი კეთილდღეობა იმაზე დამყარებული, მოიგერებს იგი გარეშე მტრების თავდასხმას და გაუმკლავდება იმათ მიერ აკლებას თუ არა. აქ ყურადღების ღირსი არის შემდეგი გარემოება: ყველა თემების განვითარება, წინსვლა, ერთნაირათ როდი ხდება. სხვადასხვა მიზეზების გამო, რომლების აღნუსხვა აქ ჩვენ შორს წავიყვანდა; ზოგი თემი უფრო ადრე გამოდის ველურ მდგომარეობიდან, ზოგი უფრო გვიან, ზოგიც დიდ ხანს რჩება პირველყოფილ მდგომარეობაში. ასე რომ ახლო-მახლო მცხოვრები თემები ერთ და იმავე დროს განვითარების სხვადასხვა საფეხურზე დგანან. მაშინ როცა ერთ

თემს თარეშობისათვის და წინააღმდეგობისათვის დიდი ხანია დაუწყებია თავი და მიწის შემუშავებას და ან საქონლის მოშენებას შედგომიან განსაზღვრულ ტერიტორიაზე, იმის მეზობლათ ცხოვრობს ისეთი თემი, რომელსაც განსაზღვრული საბინადრო ადგილი სრულებით არ აქვს, რომელიც მუდამ იცვლის ადგილს და ნადირობით და მეზობელ თემის აკლებით იკვებება. ამიტომ ამკარაა, რომ მიწათმომქმედ თემებმა უნდა შექველათ აცილონ თავიდან ამ მოთარეშე თემების თავდასხმა, თუ რომ თავისი არსებობა სურთ შეინახონ. ამიტომ აუცილებელი ხდება გარეშე მტრების მოსაგვრებელი ორგანიზაციის შექმნა. რადგანაც იმ დროს თავდასხმა და აკლება სრულებით შემთხვევითი მოვლენა არ არის, არამედ მუდმივი, ამიტომ მიწათმომქმედმა თემებმა ან სრულებით უნდა გაანებონ თავი მიწის მუშაობას და ისევ თარეშობას მიჰყონ ხელი, ან და უნდა გამოიყონ თავის წრიდან რამდენიმე კაცი და იმათ მიანდონ გარეშე მტრების თავდასხმის მოგერება და სამაგიეროთ იმათ აძლიონ საზრდო. თემთა უმეტესობა, ექვი არაა, ამ უკანასკნელ გზას უნდა დადგომოდა და დაადგა კიდევაც. ასეთმა თემებმა გამოიყვეს თავისიანებიდან რამდენიმე კაცი და იმათ მიანდვეს მეზობელი თემების თავდასხმის მოგერება და ჰკუთის სწავლება, რომ ასეთი თავდასხმა იმათ იაფათ არ დაუჯდებოდათ. ასეთ პირებს და განსაკუთრებით იმათ მეთაურს, ბელადს, თემი ირჩევს გამოცდილ, მხნე და გაბედულ წევრთაგან. რაც დრო გადის, ეს არჩევა საქმით, სინამდვილეში, კარგავს ყოველგვარ მნიშვნელობას, რადგანაც უმეტეს შემთხვევაში ისე ხდება, რომ მუდამ თითქმის ერთ და იმავე პირებს ირჩევენ ამ მიზნით. ამნაირათ ჩნდება და თანდათან ვითარდება თემში განსაკუთრებული ჯგუფი ანუ კლასი, რომლის დანიშნულება ის არის რომ, მტრების თავდასხმა მოიგერიონ. მაგრამ დრო გადის, და ამ მოგერებას ისინი აღარ ჯერდებიან, თითონ ესმიან სხვა თემებს, იმორჩილებენ, ატყვევებენ, ძარცვავენ და ართმევენ სარჩო-საბადებელს. რა თქმა უნდა, პირველ ხანებში ამ ნადავლს ისინი მთელ თემს უნაწილებენ, მაგრამ შემდეგში ეს ჩვეულება თანდათან ისპობა—ნადავლი მხოლოთ რამდენიმე პირის საკუთრება ხდება, უფრო კი იმის, რომელიც მეთაურის როლს ასრულებს. ნადავლის დიდ ნაწილს იგი თავისთვის იტოვებს და მხოლოთ მცირე ნაწილს უთმობს დანარჩენ მეომრებს. აქედან იწყება თემის ბელადის, ანუ მეომრების მეთაურის გავლენა როგორც მეომრებზე, ისე მთელ თემზე. მეომრები ხდებიან თავიანთ მეთაურის ბრძანების აღმასრულებელნი და როცა გარემოება მოითხოვს, უკანასკნელს შეძლება ექნება იმათი ძალა თვით თემის წევრების წინააღმდეგ მოიხმაროს. ეს გარემოება დიდ ხანს აღარ გვალოდინებს.

თემების ურთიერთ თავდასხმის და შეტაკების დროს ხშირათ აღამიანებაც უვარდებიან ერთი მეორეს ტყვეებათ. პირველ ხანებშიაც ხდებოდა ეს ასე, მაგრამ მაშინ ტყვეებს ან ხოცავდენ და იმათ ხორცს ჭამდენ, ან და სრულებით ათავისუფლებდენ, რადგანაც ისე იმათი შენახვა არავის ხელს არ აძლევდა; იმ დროს აღამიანის შრომა არ იყო იმდენათ ნაყოფიერი, რომ იმას თავის მუშაობით თავიც დაერჩინა და სხვაც გამოეკვება. ეს იმას ამტკიცებს, რომ პირველ ხანებში ტყვეების შენახვას ხელს უშლიდა საწარმოვო ძალთა განუვითარებლობა. მაგრამ გარემოება შეიცვალა: წარმოების იარაღთა გამოგონებამ, ე. ი. საწარმოვო ძალთა განვითარებამ, გამოიწვია ის, რომ ახლა ერთ კაცს ბევრათ იმაზე მეტი შეუძლია გააკეთოს, რაც მის შენახვას უნდება. პირუტყვის მოშენებაც ასეა: იგი ბევრათ იმაზე მეტს აძლევს მის პატრონს, რაც მისი შენახვა ღირს. მაგრამ ამისთვის საჭირო იყო, რომ აღამიანი უბრალო პირუტყვის მდგომარეობაში ჩავარდნილიყო. და

აი სწორეთ ეს მოხდა. იმის მაგივრათ, რომ ტყვეები დაეხლათ, უფრო სასარგებლოთ დაინახეს ისინი შრომის უღელში ჩაებათ. ამნაირათ მიეცა დასაწყისი **მონობას**, რომელიც ერთ დროს უმთავრეს დამახასიათებელ თვისებას შეადგენდა მთელი საზოგადოებრივი წესწყობილებისას და რომელიც სავსებით დღემდისაც არ აღმოფხვრილა საზოგადოებრივ ცხოვრებისაგან. მონა იგივე პირუტყვია, მხოლოთ ადამიანის სახით: მას ამუშავებენ, როგორც პირუტყვს, და იმავე დროს აძლევენ საკვებ მასალას, რომ უჭმელი არ მოკვდეს. მისი შრომის ნაყოფს სავსებით ისაკუთრებს მებატრონე. ამნაირათ ჩვენ მივახსენით იმ სათავესთან, საიდანაც იწყება ადამიანთა შორის უთანასწორობა, ჩნდება განხეთქილება, ერთი ადამიანისაგან მეორე ადამიანის დაჩაგვრა. ეს მიყვება ისტორიას წითელი ზოლებით; მისი პირველი საფეხური არის მონობა, უკანასკნელი კი დაქირავებული შრომა თანამედროვე კაპიტალისტურ წარმოების დროს.

ახლა ვიკითხოთ, თუ ვინ არიან ისინი, ვინც პირველათ დაებატრონენ მონების შრომას, ვინ შეიქნა პირველი მჩაგვრელი და შემავიწროებელი ადამიანისა? რაც კი ამის შესახებ ჩვენ გვაქვს, ყოველივე მოწმობს, რომ ასეთები იყვენ უპირველეს ყოვლისა ისინი, ვისაც თემის დაცვა ქონდა მინდობილი, ვინც იგვრებდენ მტრების თავდასხმას და თავის მხრით ვინც სხვებს ეცემოდენ და იკლებდენ. ერთხელ შემოდებული მონობა საოცარი სისწრაფით ვითარდება, იზრდება. და აი საზოგადოებაში ჩნდება განხეთქილება, რომელსაც სარჩულათ უღვეს ერთი მხრით ადამიანის დაჩაგვრა და დამონება და მეორე მხრით ქონებრივი უთანასწორობა. მონების შრომით სარგებლობა საზოგადოების უმცირესობას ხელში უგდებას დიდ ძალ სიმდიდრეს, რომელსაც იგი ხმარობს თავის გაგლენის და ბატონობის გასაფრცხვლებლათ და განსამტკიცებლათ. თემის მეთაურები, თემის მიერვე არჩეულები, რომლებიც წინეთ მისი მორჩილი და ერთგული იყვენ და თემის საერთო ინტერესებს იცავდენ, ახლა ფეხ ქვეშ თელავენ თემის უფლებებს, და როცა მათი ინტერესები მოითხოვს ავიწროებენ თემს ყოველ ფეხის ნაბიჯზე. ეს შევიწროება ახლა გაადვილებულია, რადგანაც იმათ დახელოვნებული მეომრები ყავთ თავის ხელქვეშ; მონების მუქთი შრომა საშუალებას აძლევთ, რომ იმათ თემის წინაშე თავი არ მოიხარონ. ახლა ამათ ადვილათ შეუძლიათ, როგორც გარეშე მტრების დარბევა და აკლება, ისე თავისი თემის წევრების დამორჩილება და მათზე გაბატონება. ახლა კი ეს ბელადები სრულებით დამოუკიდებლათ მოქმედებენ; ომი მათთვის აუცილებელ საჭიროებას შეადგენს თავისი გაგლენის და ძლიერების განსამტკიცებლათ. ისინი იმორჩილებენ ახლო-მახლო თემებს და ამასთანავე ამრავლებენ თავის მონების რიცხვს, და ამით თავის ქონებას და ნივთიერ შეძლებას ადიდებენ. ისინი ახლა აღარ არიან უბრალო მეთაურები, ისინი უკვე მეტათ გამოჩენილი პირები შეიქნენ; მათ გარს ახვევია მთელი ამალა. ვიღას შეუძლია ახლა იმათი დათხოვა, თანამდებობიდან გადაყენება? თემს ახლა ამის აღარაფერი ეკითხვის. ხალხი ჯერ ერთი ან რამდენიმე წლით ირჩევდა თავის მეთაურებს, შემდეგ—სიკვდილამდის, ბოლოს კი ეს უფლება სრულიად დაკარგა და მეთაურებმა თითონ მოინდომეს თავის მოვალეობის გადაცემა თავისივე შვილებზე. ეს კი ძირითადი ცვლილება იყო; იგი არ მომხდარა ერბაშათ, იგი ნელნელა ხდებოდა. ამ ხანაში კი წინანდელი თავისუფალი თემი გამქარალია; მისი ადგილი უჭირავს საზოგადოებას, რომელშიაც მოქმედებენ სხვადასხვა ჯგუფები და რომელიც დამორჩილებული ყავს ერთ ან რამდენიმე პირს მთავრის ან მეფის სახელით. რადგანაც ასეთი საზოგადოების ჯგუფებათ დაყოფა და მისი

არსებობა დაფუძნებულია უმთავრესათ მონების მუქთ შრომაზე, ამიტომ იქ არსებულ წესწყობილებას მონური ეწოდება. ეს იმას სრულებით არ ნიშნავს, რომ იმავე საზოგადოებაში სრულებით აღმოფხვრილი ყოფილიყვენ თავისუფალი მუშაკები. მონური წესწყობილება მხოლოთ იმას აღნიშნავს, რომ უმთავრეს ძარღვს ეკონომიური ცხოვრებისას შეადგენდა მონების შრომა. მონობა შეიცავს დიდ ხანას; იგი მოღებული იყო მთელ ძველ ქვეყანას; იმაზევე იყო დამყარებული ძველი ბერძნების და რომაელების ეკონომიური და საზოგადოებრივი ცხოვრება, რაც ასე ცუდათ დაბოლოვდა. როგორ და რა მიზეზებმა გამოიწვია მონობის დამხობა და რა მოველინა კაცობრიობას იმის მაგივრათ?—ამის გამოკვევას შემდეგ ვეცდებით.

ფ. მახარაძე.

ბაქოში მომხდარ ამბების გამო.

მეტათ საზარელი და აღმაშფოთებელი ამბები ხდებოდა ბაქოსა და მის ახლო-მახლო მიდამოებში, საბუნჩა-ბალახანაში, მთელი ხუთი დღის განმავლობაში, 6 თებერვლიდან 10-მდე. ჯერ კიდევ სანამ გახეთებიდან რასმეს გავიგებდით, ადგილობრივ საზოგადოებაში ხმა გავრცელდა, რომ ბაქოში მაჰმადიანები და სომხები ერთმანეთს ხოცვენ და ჟლეტენო. არავინ არ იცოდა, თუ რა იყო ამ საშინელი ამბის მიზეზი. ყველასთვის მოულოდნელი იყო ასეთი ამბის გაგონება, თუმცა კი შინიოვისა და გომელის ამბების შემდეგ ჩვენთვის გასაკვირველი არაფერი არ უნდა იყოს. დღეს რამდენათაც ვიცით გახეთებიდან, ბაქოში მომხდარ ადამიანთა ჟლეტა-ხოცვის საბაბი ერთი მაჰმადიანი ტუსალის სიკვდილი ყოფილა სომეხ სალდათის მიერ. ეს ტუსალი გამოძიებლიდან სატუსალოში მიყავდათ, გზაზე გაქცევა მოუნდომებია და სალდათს მოუკლავს. ამის შემდეგ ერთი მისი ნათესავთაგანი მისულა სომხის საყდარის ეზოში და მოუკლავს ეს სალდათი. სომხებს დაუჭერიათ მკვლელი და პოლიციისთვის გადაუციათ, მაგრამ პოლიციის იქვე გაუშვია იგი. მკვლელი ხელ-ახლა დაბრუნებულა ეკლესიის ეზოში და სამჯერ უსვრია რევოლვერი. ამის დანახვაზე სომხებსაც ამოუღიათ რევოლვერი და იქვე მოუკლავთ იგი. აი ამით დაიწყო ეს საშინელი ჟლეტა-ხოცვა და შურის ძიება. შეუძლებელია იმის აწერა, რაც ბაქოში რამდენიმე დღის განმავლობაში ხდებოდა—უცნობი და ნაცნობი, ვინ იცის რისთვის ერთი ერთმანეთს ხოცავდენ, კლავდენ, ჟლეტდენ, რითაც კი შეიძლებოდა, თოფით, რევოლვერით, დანით. ადამიანის გამხეცებას საზღვარი აღარ ჰქონდა. ქუჩები მოკლულებით და დაჭრილებით მოიფინა და ადამიანების სისხლით შეიღება! არ არჩევდენ არც დიდს და არც პატარას, არც ქალს და არც კაცს, ვინც მოხედებოდათ ყველას განურჩევლათ ხოცავდენ. ყოველგვარი წარმოება შეწყდა, ქუჩაში ვეღარავინ გამოდიოდა. ყველა შიშის ზარს შეეპყრო.—ახლა ვიკითხოთ, განა შესაძლებელია უბრალო მკვლელობას, ერთი კაცის შურისძიებას, ასეთი საყოველთაო სისხლის ღვრა, ასეთი საყოველთაო შურისძიება გამოეწვია? ეს მეტათ დამაფიქრებელი ამბავია! როგორ უნდა წარმოვიდგინოთ, რომ ერთათ მცხოვრებ ერთა შუა ასეთი სიძულვილი, ასეთი უსაზღვრო მტრობა ყოფილა დამარხული! თუ ეს ასეა, და ამაში დღეის შემდეგ არავითარი ეჭვი არ უნდა შევიტანოთ, რაღაფერ შეიძლება, რომ ეს ხალხნი, გამსჭვალულნი უსაზღვრო სიძულვილით და მტრობით ერთიმეორის მიმართ, ერთათ ცხოვრობდენ, ერთ და იმავე საზოგადოების წევრებათ იყვენ? როცა ჩვენ გვეუბნებიან და გვარწმუნებენ, რომ დღევანდელი საზოგადოება საუკეთესო ფორმაა საზოგადოებრივ ცხოვრებისა, რომ აქ ადამიანის

პიროვნება და მისი ქონება უზრუნველყოფილია, რომ საზოგადოებრივი მშვიდობიანობა მკვიდრ საფუძველზეა დამყარებული, — ჩვენ სრული უფლება გვაქვს ყოველივე ამნაირი დალადი ყალბათ ჩავთვალოთ, და მწარე დაცინვით მივიღოთ. არა, ის საზოგადოება, ის წესწყობილება, რომელიც თავის გულში აღვივებს და იმარხავს ასეთ სიძულვილს, ასეთ მტრობას ურთიერთ წევრებისადმი, იგი საზოგადოება ყალბ საფუძველზეა დაყრდნობილი და ადრე იქნება თუ გვიან იგი უნდა დაინგრეს და სულ სხვა საფუძველზე უნდა აშენდეს, რომ შემდეგში აღარ განმეორდეს ამის მსგავსი რამ. — მეორე მხრით, ბაქოს ისტორიაში გასაკვირალია მეორე მხარე. რას აკეთებდა ამ საზარელი ამბების დროს ადგილობრივი ადმინისტრაცია, რომელსაც მინდობილი აქვს მცხოვრებთა დაცვა? იმ დროს როცა მისი დახმარება ყველაზე უფრო საჭირო იყო, იგი განზე გამდგარა და გამხეცებული ხალხი ერთმანეთისთვის მიუშვია: ხოცეთ და ჭლიტეთ ერთმანეთი, ეს ჩვენი საქმე არ არისო! ყოფილა შემთხვევა, რომ პოლიციას და ჯარის კაცებს უთქვამთ: „ჩვენ ნაბრძანები არა გვაქვს ამაში ჩავერიოთო“ („НОВ. ОБОЗР.“ № 26); ყოფილა შემთხვევა, რომ პოლიციის მოხელეებს ფულიც აულიათ შემწეობის აღმოჩენისათვის (იქვე), მაშინ როცა კანონით ეს სასტიკათ აკრძალულია, რადგანაც პოლიცია ამ შემთხვევაში მოვალეა შემწეობა აღმოუჩინოს. თუ დაუკვირდები იმას, რაც დღეს ჩვენ ქვეყანაში ხდება, ბაქოში მომხდარ ამბების შემდეგ ყველა აშკარათ უნდა მიხვდეს, რომ დღევანდელი საზოგადოებრივი უკმაყოფილოება შემთხვევითი და წარმავალი როდია, არამედ იგი გამოწვეულია იმ ღრმა იარებით, რომლებიც დღევანდელ საზოგადოებას აჩრქიანებს.

სხვა და სხვა ამბები.

უმაღლესი ბრძანება ღმართებულეს სენატს: „ეხლანდელ ომის დროს იაპონიასთან წითელი ჯვარი დაჭრილ და ავამყოფ მეომართა საშველათ დიდ ხარჯს თხთულობს. ეხლა წითელ ჯვრის მოქმედება იმდენათ გაფართოვდა, რომ გაცილებით მეტი ხარჯი მოუნდა, ვიდრე სხვა ომების დროს უნდებოდა ხოლმე. საჭიროთ ვთვლით წითელ ჯვარს დავეხმაროთ, მაგრამ ისე კი, რომ სახემწიფო ხაზინის თანხას ხელი არ ეხლოს და ამიტომ ვბრძანებთ, გამოიცეს დროებითი წესი თანხანათ ჩვენის ბრძანებისა 1900 წ. 28 ივლისის თარიღისა და დაწესდეს; 1) ეხლანდელ ომის გათავებამდე წითელ ჯვრის სასარგებლოთ გადიდდეს საზღვარგარეთის პასპორტის ფასი 10 მანეთამდე; 2) საზღვარგარეთიდგან დაბრუნებულ იმ პირთ, რომელთაც რუსეთის საელჩოებისა და საკონსულოებისაგან აქვთ მიცემული პასპორტი, გამოერთვათ ხუთ-ხუთი მანეთი, თუ ამ პასპორტს ვადა გასული აქვს. და 3) იმ უცხოელთ, რომელნიც რუსეთიდან რუსული პასპორტებით მიდიან, თითო ნახევარ წლის პასპორტში გამოერთვათ წითელ ჯვრის სასარგებლოთ ხუთ-ხუთი მანეთი. სენატი ამის შესახებ შესაფერს განკარგულებას მოახდენს“.

პეტერბურგიდან ცნობა მოვიდა მის შესახებ, რომ იქ მომხდარა პირველი სხდომა იმ საგანგებო რჩევისა, რომელსაც მინდობილი აქვს ბეჭდვის სიტყვის ახალ წესების პროექტის შედგენა და რომლის თავჯდომარე კობეკოა. რჩევას ხანგრძლივი კამათის შემდეგ, ერთხმით მიუღია, რომ დროგამოშვებითი გამოცემები როგორც სატახტო ქალაქებში, ისე პროვინციაშიაც, უცენზურო გამოიცენ და პასუხის გება მათი მხოლოდ სასამართლოს წინაშე იქნება.

გაზ. „კავკასში“ დაბეჭდილია: „12 იანვარს, ბაქოში, როდესაც ტუსალი ბალა-ალა-მეშედი-მამედ-რიზა-ოღლი, რომელსაც მკვლელობა ბრალდებოდა, გამოძიებლიდან ბრუნდებოდა, მოიწადინა გაქცევა. ტუსალს თან ახლდნენ სალიანის მე-262 პოლკის სალდათები ნიკოლოზ არუთინიანი და კარაპეტ ბაბახანოვი. როდესაც შემოხსენებული ტუსალი გაიქცა, სალდათები გამოუდგნენ და უსროლელათ რამდენსამე ადგილას დასჭრეს, რის გამოც ტუსალი გზაში მოკვდა. ამის შემდეგ ადგილობრივ მცხოვრებთა შორის ხმა გავარდა, ძალათ მოკლეს ტუსალიო. ბაბა-ალის ძმამ ქერბალიაფარუხმა ფორმალური თხოვნა გადასცა ბაქოს გუბერნატორს; ამის გამო ამ ჟამთ გამოძიებაც წარმოებს. მაგრამ ვიდრე საქმის ნამდვილი ვითარება გამოიკვლეოდა, 6 თებერვალს მომხდარ ამბის გამო ქ. ბაქოში, მოედანზე, ორ ადგილობრივ მცხოვრებს შორის მოხდა შეტაკება, რომლის დროსაც ერთი მძიმეთ დაიჭრა. ამან მცხოვრებთა შორის მოძრაობა გამოიწვია, რასაც ძალმომრეობა მოყვა. სულ მოკლულ და დაჭრილ იქმნა 35 კაცი. 7 თებერვალს საქმე გამწვავდა და შეიარაღებული თავდასხმა განაგრძეს. წესიერებისა და მშვიდობიანობის აღსადგენათ ბაქოში მიღებულ იქნა საჭირო ზომები“.

თფილისის სამოსამართლო პალატის განკარგულებით 23 იანვარს თფილისში გაფიცულ მუშების მანიფესტაციის დროს მომხდარ უწყსოებათა გამოძიება მიენდო საგანგებო საქმეთა გამოძიებელს რიბინსკის. ადმინისტრაციამ იმ დღეს სამოცზე მეტი კაცი დააპატიმრა. ბ-მა რიბინსკიმ ოცზე მეტი დაპატიმრებულ თავანი, როგორც სრულიად უდანაშაულონი, უკვე გაანთავისუფლა საპრობილედან.

როგორც გაზ. „ცნობის ფურცელი“ გადმოგვცემს, ქუთათურმა ფარმაცევტებმა, სხვათა შორის, შემდეგი მოთხოვნილებანი წარუდგინეს მეფეთაქეებს: შემოღებულ იქმნას აფთიაქში მოსამსახურე პირთა დღეში ორჯერ შეცვლა, ფარმაცევტებს მიეცეთ თვეში ბინისა და სასმელ-საქმლის ფასათ 30 მანეთი; აფთიაქის მოწაფეებს მიეცეთ ჯამაგირათ პირველ წელს თვეში 10 მან., მეორე წელს—15 მანეთი და მესამე წელს—25 მანეთი; პროვინზორის თანაშემწეთ მიეცეთ პირველ წელს თვეში 45 მანეთი, მეორე წელს—50 მანეთი და მესამეს—55 მან.; აფთიაქში არ უნდა იღებდნენ შტატს გარეშე მოსამსახურეთ უჯამაგიროთ; ავადმყოფობის დროს მოსამსახურეებს ერთი თვის განმავლობაში ეძლიოთ სრული ჯამაგირი და ადგილიც არ დაეკარგოთ; მოსამსახურეს დათხოვნის დროს უნდა მიეცეს ერთი თვის ჯამაგირი და მასთან ერთი თვით ადრეც უნდა გამოუტყხადონ დათხოვნა და სხვა. ჩამოთვლილ მოთხოვნილებათა გამო სხდომა ჰქონდა ქალაქის საფთიაქო კომისიას, რომელზედაც მოწვეულნი იყვნენ კერძო მოაფთიაქნიც. კომისიამ მეფეთაქეებთან ერთათ შესაძლებლათა ცნო სრულიად დაეკმაყოფილებინა ფარმაცევტების მოთხოვნილებანი, გარდა მეორე მუხლისა, სადაც ისინი თხოულობდნენ ბინისა და სასმელ-საქმლის ფასათ თვეში 30 მანეთს; ნაცვლათ 30 მანეთისა შესაძლებლათ სცნეს მისცენ თვეში 25 მანეთი. ორი-სამი დღის მუშაობის შეწყვეტის შემდეგ, ფარმაცევტები ისევ დაუბრუნდნენ აფთიაქებს.

7 თებერვალს თფილისის მცხოვრებლებმა ქალაქის თავს საბჭოში განსახილველათ კოლექტიური განცხადება წარუდგინეს, რომელზედაც რამდენიმე ათას კაცს უწერია ხელი. ამ განცხადებაში, სხვათა შორის, ნათქვამია, რომ დღევანდელ პირობებში ცხოვრება აუტანელი ხდება, რადგანაც კა-

ნონიერება და წესი ყოველ ფეხის ნაბიჯზე ირღვევა ბიუროკრატიის წარმომადგენელთა მიერ. მცხოვრებნი თხოულობენ, რომ ქალაქის საბჭომ რამე იღონოს ქალაქში უწესოების მოსასპობათ. საკვირველია, რომ მოქალაქენი საბჭოსაგან მოელიან ხსნას, როცა ხსნა მხოლოდ იმათგან შეიძლება, ვასაც ძალა აქვს, და ძალა კი ყოველთვის თვით მცხოვრებლების ხელშია. ვინემ ქალაქის საბჭოს დარბაზში.

ქუთაისის სამკურნალო საზოგადოების კრებას, 18 იანვარს სხდომაზე, დაუდგენია თანაგრძნობითი წერილი გაეგზავნოს ექიმ ნ. გ. ჭიჭინაძეს, რომელიც მის უნებურათ მოშორებია ქუთაისში მოღვაწეობას. მაგრამ ოქმის შემდგენელს „გულმაფიწყობა“ გამოუჩენია და ეს განაჩენი ოქმში არ შეუტანია, ასე რომ შემდეგ სხდომაზე, რომელიც 25 იანვარს მოხდა, კრებას ხელახლა მოუთხოვია ამ დადგენილების განმეორება.

გაზ. „კავკასის“ სიტყვით, 31 იანვარს, საღამოს 9¹/₂ საათზე, სოფ. ივდირში სომეხთა რევოლიუციონერებს მოუკლავთ პოდესაული გნუტოვი. მკვლელების შესაპრობათ სასტიკი ზომები მიუღიათ.

თელავის მაზრის უფროსს უთხოვინია თფილისის გუბერნატორისთვის გვიშუამდგომლეთ საქართველოს ექსარხოსისა და სომეხთა სასულიერო მთავრობის წინაშე, რომ თელავის მაზრაში ეკლესიების სამრეკლოები დაკეტონ და გასაღებები მღვდლებს ჩააბარონ, რადგანაც ამ ბოლო დროს, როცა აღელვებულ ხალხს თავის მოყრა სურს მთავრობის საწინააღმდეგო ყრილობის მოსაწვევათ, სამრეკლოებზე აღიან და ზარებსა რეკენო. ეს გარემოება თურმე ძლიერ ხელს უშლის პოლიციას თავმოყრილ ხალხის გასათანტავათ.

საშინაო საქმეთა მინისტრის განკარგულებით გაზეთებს „ნაშა ჟიზნ“ და „ნაში დნი“ გამოეცხადა მესამე გაფრთხილება და შეჩერებულ იქნენ სამი თვის ვადით.

თფილისის გაზეთებში ამოვიკითხეთ, რომ ცნობილ პალმს თავის გაზ. „ჩერნომორსკი ვესტნიკი“ ბათუმიდან სხვაგან გადააქვსო. როგორც ჩვენ ბათუმიდან გვწერენ, ამის მიზეზი ის ყოფილა, რომ ასოთ ამწყობებს კატეგორიული უარი განუცხადებიათ ხსენებულ გაზეთის აწყობა-დაბეჭდვაზე. ამ გაზეთის რედაქტორ-გამომცემელს პალმს ყოველი ძალდონე უხმარია განეგრძო გაზეთის გამოცემა, მარა ვერას გზით ვერ მოუხერხებია. ამის გამო ბ-ნი პალმი თურმე ძალაუზნებურათ გაზეთის გამოცემას თავს ანებებს და ბათუმიდან წასვლას აპირებს. გაზეთზე ხელის მომწერთა შორის დიდი მღელვარებაა, რადგან ბ-ნი პალმი სდუმს და უკან ფულის დაბრუნების შესახებ არას აცხადებს.

ამიერ-კავკასიის რკინის გზის გამგეობას რუსეთის ყველა რკინის გზის გამგეობისათვის უცნობებია, რომ ჩვენგან დამოუკიდებელ მიზეზების გამო ვერ მივიღებთ საქონელს გასაგზავნათ ყვირილა-ბათუმსა, სამტრედია-ფოთსა, რიონ-ტყიბულასა და შორაპან საჩხერეშიო. რუსეთის სხვა გზებზედაც შეწყდა საქონლის გაგზავნა, მაგ. პრივისლიანისა, ნიკოლაევისა და სხვებზე.

გაზ. „ახალ მიმოხ.-ში“ წერია: დაბა ქიათურაში, 1 თებერვალს, მოუკლავთ მარგანეცის წვრილ მრეწველთაგანი ნ. ჩხეიძე, რომელიც შარშან უმთავრეს მოწამეთ იყო ქიათურ-

რაში მომხდარ მუშების არეულობის საქმის გარჩევის დროს და რომელმაც ვასცა ისინი, ვინც არეულობაში მონაწილეობას იღებდენ.

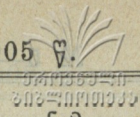
ქალ. ოზურგეთში 3 თებერვალს უნდა გახსნილიყო საოლქო სასამართლოს სესია, მაგრამ სესიის გახსნა შეჩერდა. ამბობენ, რომ ვითომც პოლიციას შეეცდებინებოდა სასამართლოსთვის, რომ ოზურგეთში მისი მისვლა საშიშიაო. ხმა დიდის, რომ ოზურგეთის მაზრის პოლიცია სულ ერთიანათ სამსახურს თავს ანებებს; სუფის ნაწილის პრისტავს ქავთარაძეს უკვე კიდევაც დაუნებებია თავი სამსახურისთვის. 3 თებერვალს ლანჩხუთის პრისტავის კვაშალის სახლისთვის 37 ჯერ დაუხლიათ თოფი, თუმც შიგ მყოფთათვის ზარალი არათფერი მიუყენებიათ.

იმავე გაზეთის სიტყვით, ამას წინათ დაპატიმრებულ ქუთაისის საურთიერთო ნდობის საზოგადოების კასიროს ს. კილაძის მაგივრათ დროებით მიუწვევიათ ბექიაი, მაგრამ მას ამაზე უარი განუცხადებია.

კ ო რ ე ს ზ ო ნ დ ე ნ ც ი ა .

ქალ. ფოთი. 19 იანვარს რუსეთისა და რუსის საზღვაოსნო საზოგადოების ადგილობრივ კანტარებში მხეჯეთა შიერ უოჯეჯვარ სკანტარო საქმეთა წამოება შეწყვეტილ იქნა. ხალხის მატარებელი საფოსტო გემები რუსეთისაკენ ისე გაემგზავრენ, რომ არც ერთი ბილეთი არ გაუიღუა, აგრეთვე საქანლით დატვირთული გემები უძრავათ დგანან რეიდზე, რადგანაც საქანლის ამწესხველი და მიმღები მხეჯენი არსად ჩანდენ და ისე კი გემების დატვირთვა ან გადმტვირთვა უოჯელად შეუძლებელია. გაფიცულთა რიცხვი ასს კაცს აღემატება, რომელთა მამეტეზულ ნაწილს ეგრეთ წოდებული „ინტელიგენტ-პროფეტარები“ შეადგენენ. გაფიცვის მიზეზი ის ანარმალური საქმეთა ვითარებაა, რომელსაც იმ თავითვე ადგილი ჰქონდა და აქვს დღესაც კერძო კანტარებში და განსაკუთრებით—საზღვაოსნო სააგენტოებში, სადაც მუშაობა წამოებს დღეში თითქმის 16—18 საათი და ერთს მხეჯელს ხშირათ სამი და ოთხი კაცის გასაკუთრებელი აწევს კისერზე. ასე გასინჯეთ ამ კანტარებში მუშაობა კვირა დღეობითაც კი წამოებს და კანტარაში მასამსახურე პირებს, როგორც შარტში საქანლის მიმღებთ, კვირაში ოთხი დამე აქვთ უძილო და აუტანელ შრომაში გასატარებელი; მოკლეთ—ეველა საზღვაოსნო კანტარის მხეჯეთათ მდგომარეობა ბევრათ უფრო უარესია, ვიდრე შიშიე კურტნის ქვეშ რკადივით მხრდილ მუშისა, ამ უკანასკნელს თავის ნებაზე ხანდახან შესვენება მაინც შეუძლია. შკითხველი, უეჭველია იკითხავს, რას იღებენ გასამრჯელს სააგენტოს მხეჯენი ასეთის მართლაც რომ საარაკო შრომისათვის და შესაფერისათ უფასდებათ თუ არა შრომა? საუბედურათ, დაბეჭდითით შემოძლიან ვთქვა—არა და ამ მხრივ არა მგონია რუსეთის რომელიმე კერძო დაწესებულებაში ან ქარხანაში სუფეჯელს ისეთი მდინე ჯამაგირი, როგორც უხსოვარ დროდან მოკიდებული დღემდე სუფეჯს განურჩევლათ სუფეჯელს საზღვაოსნო კანტარებში. ვინ არ იცის, რომ ცხოვრება გართულდა და გაძნელდა, აუარებელი მთხროვნელებანი დღითი დღე იზრდება, ათას კვარი შირდაპირი და არა შირდაპირი გადასახადები მატულობენ და საზღვაოსნო კანტარებში მამუშავე მხეჯეთა სვებედი კი ოდესღაც „მის ჟამის შინა“ შემუშავებულ ინსტრუქციას—წესდებით ისახდვრება.

დღეს შარტო რუსის საზოგადოება რომ აიღოთ 120 დიდი და შატარა გემი უავს, წლიური მოკება მიდიონ მანეთს აღემატება და, საფიქრებელია, რომ ამ დიად საქმის სთავაში მდგომნი (იგულისხმეთ განვითარებული პირები) ოდესმე მაინც იფიქრებდენ თავიანთ მხეჯეთა აუტანელ მდგომარეობაზე და რაიმე ღონის ძიე-

ბას მინც მიიღებდნენ ამ მდგომარეობის განსაკრებლათ. მცირე ჯამაგირს თქვენი ქირა წაუღია, როგორც იქნება კაცი გაუძღვს კიდევ, მაგრამ მაგარი ის არის, რომ ეს ჯამაგირიც კი არ რიგდება სრულიად. საქმე იმაშია, რომ ყოველივე მოხელე მასუხის მტებელა მიღებულ საქმის სიაგარეგში და თვითოეულ ცალის დაცვა-შენახვაში. სკამარისა რომელიმე ცალი დასველებული ან დაზიანებული-დაშტურული აღმოჩნდეს და ან „ტაკსირაფიკს“ (ამ უკანასკნელზე დღეში 100 მაკიდებელი 200-დე და მეტი ხაჯად-ნაი-კონსაქსემენტების განხილვა-ანგარიში მოდის) უცნაურად შეცდომა მოუვიდეს და—შაბაშ! გუნჯას თუ არა შენივე ჯამაგირით გაგებინებენ მასუხს. ბედნიერება ფუფუნებაში მყოფი, რასაკვირველია, თავს არ იტყობდენ „წვირლ-ფეხს“ მოხელეთა მდგომარეობაზე, ხან. გრძლივ ფიქრით, მაგრამ ჩანს, მოთმინების ფაილა თავადვე ვაგსებულა და ის, რაც დიდი ხანია უნდა აუცილებლათ მომხდარიყო, დღეს აღსრულდა კიდევ... რომ ზემოთ ნათქვამი სავსებით დაცემ-ტიცრით აქვე მოკვდეს მოხელეთა მიერ თავიანთ აკენტებისადმი წარდგენილი მოთხოვნებიანი:

- 1.—ჩვეულებრივი წლიურ ანგარიშის შემდეგ დასაჯილდოვებელი ფულის (наградные) რაოდენობა უნდა უდრიდეს ყოველი მოხელის ორის თვის ჯამაგირს.
- 2.—აწ არსებულ ჯამაგირების გადაება სამოცი პროცენტით და უმცირესი ჯამაგირი მოხელის უნდა დაწესდეს არა ხაჯებ 50 მანეთისა (დღეს უმცირესი ჯამაგირი უდრის 5—10 მანეთს).
- 3.—სამუშაო დღის საათების რაოდენობის განსაზღვრა. ამ მუხლის შემუშავებაში მონაწილეობა უნდა მიღონ როგორც საზღვარსა სოციალისტების წარმომადგენლებმა, აგრეთვე მოხელეთა მიერ არჩეულ პირებმა. და
- 4.—უფასო ექიმო და წამალი იმ კვარათ და იმ წესით, რა კვარათაც ეს გემებზე მოსამსახურე ადმინისტრაციისათვის არის დაწესებული.

თუ რა მოყვება ამ სიტუაციას საქმეს და რითა გათავდება ეს უხვეულო ინტელიგენტთა გაფიცვა და რამდენათ დააკმაყოფილებენ მათს კანონიერ მოთხოვნებებს თავის დროზე ვაცნობებ მკითხველ სოციალისტებს.

ქონდრის კაცი.

ბუზრიბ. ფრად სკულისხმეორო და აღსანიშნავია კასული წლები გურულთა ცხოვრებაში.

კასულმა წლებმა „სამინელი ქარიშხალი“ მოხერხა გურიის დაძინებულ ცხოვრებას: კაადვიდა და ახალ გზაზე დააყენა... თუმცა ამავე წლებმა ბევრ კარგთან ცუდიც მოიტანა და პირველათ ძლიან არიგ-დარია უველათერი, ასე რომ ვინ რას ეკიდებოდა და ვინ რას, მარა მკვირცხლმა და ფიხელმა გურულმა მადე აართვა ადლო, კარგს ჩაქიდა, ცუდი უკუგლო და შეუერთდა იმ ძლას, რომელიც ჩვენ „დიდ ქვეყანას“ ცეცხლივით მოდებია და ობრძვის უგარვისი ცხოვრების განახლებისათვის... მართალია, ზოგაერთებს თუ დავუჭერებთ, „გურამი დიდი სირცხვილი ჭამა“, მარა სამაგისო არაფერი მომხდარა და ეს „ბერი ჭკუის“ ნათქვამი გახლდათ... 1902 წელს გლეხებსა და შემამუღეთა შორის (იკულისხმეთ თავად-ახნა ურობა) უთანხმოება ჩამოვარდა, რაც გამოიწვია იმ გარემოებაში, რომ შემამუღეთა მიწებზე მუშაობის პირობები გლეხებმა მეტათ შემამუღ-წროვლებათ იცნეს და კიდევ ითხოვეს ძველი წესების შეცვლა და ცოტა შეღავათიანი პირობები. შემამუღებმა იმის ნაცვლათ, რომ გლეხებთან საქმე მორიგებით გათავებით და გლეხებთან მოლაპარაკება დაეწყოთ, სულ სხვა „ზომებს“ მიმართეს იმ გლეხთა წინააღმდეგ, რომელნიც მათივე მარხენალი იყვნენ. ამის ის შედეგი მოყვა, რომ თავად-ახნაურობის მიწები ეხნებათ აღარ დათესილა.

1902 წელს სამინელი სიღარიბე ჩამოვარდა ხალხში და თითქმის სრული შიმშილობა, რაც გამოიწვია მან, რომ ეხნები ცოტა დაითესა და რაც დაითესა, იქაც ჭირანხული ცოტა მოვიდა.

ამისთან გადიდა ბაყა არაყის გამოხდაზე, რასაც აქ ძლიან მიღვედენ და თავის დროზე კარგ შემსავლეს აძლედა ხალხს. ხოლო ბაყის მომტების შემდეგ სრულიად შეწვდა არაყის გამოხდა, რაც გან ეს ბაყი იმდენათ დიდა, რომ, მოსაკების მაგიერ, ზარადს აძლევენ მწარმოებელს.. ათასნაირი გადასახლება, რომლებიც ყოველ დღე მატულობდა და ცხოვრების სხვადასხვა მოთხოვნილებები კარზე ადგა ხალხს და სულს უხუთავდა და არ იცოდენ მასუხი რით გაეცათ, როდესაც ქონებრივათ არაფერი გაჩნდათ. გაშირდა ცარცვა-გლეჯა, ამას წამატა შურის-ძიებით ბეზლობა, რამაც ბევრი ადამიანი იმსხვერპლა. ვისაც რამე პირადი ინტერესები ჰქონდა ვისმისთან, ახლა გამოაბა კუდი და სამაგიეროს გადახდას შეუდგა. და ისედაც დაბეჩვებული ხალხი, უარესათ შეწუხდა.

ამავე 1902 წელს დაკეტულ იქნა ყველა ბიბლიოთეკა-სამკითხველოები, რომლებიც თითქმის ყველა სოფლებში იყო, იმიტომ რომ ვითომ „გურულები წიგნის კითხვამ გადაარია“...

1903 წელიწადი, წინა წელთან შედარებით, უფრო მშვიდობიანი იყო ცარცვა-გლეჯის მხრივ, ხოლო ჭირანხელის მოუსალოება კვლავ განმეორდა და ხალხი უსამინელეს ყოფაში ჩავარდა, სი-მინდი რომ აღარ ქონდათ, უმეტესობა ხილით იკვებებოდა, რამაც ავითმყოფობა და სიკვდილი ერთი-ორათ გადალიერა და შეეკლა აღარსით იყო... ამ წელს რამდენიმე მკვლელობაც მოხდა... ამ გაჭირებით, როგორც იყო, ხალხმა მოწვევტილი წელი გადათრია 1904 წელში.

ამ წელს, „წყალ-წადლებული ხავსს ეკიდებოდა“, ყველამ შე-სბრეშუმეობას მიუღ ხელი, მარა აქაც ბედმა უმტკუნა: აბრეშუმის ხარკს ფასი მცირე დაურჩა. მკვლელობა და ცარცვა-გლეჯა სამინ-ლათ გაშირდა, ისეთი დღე და ღამე იშვიათი იყო, რომ ვინმე არ გაეცარცვათ, მკვლელობა მართლა ბევრი მოხდა, აქვე ჩამოვთვლით მოკლულთა ვინაობას, თუმცა ყველა არ დაგვამახსოვდა: ს. გურიან-თის სოციალისტებმა მოკლეს—ახნ. დ. ქარცივაძე, გლეხი თ. არა-შიძე, მის. ყოყინაიშვილი, მ. მოქია, მახარაძე; სადგ. ნატანების გზაზე—გ. მესხია; სად. ნიკოთში—ჩხელაშვილი; დანსხუთში—მამასხლისი ირ. მენადრიშვილი, მ. არაგუნაძე; დ. ხიდისთავში—სოფლის მწერალი მან. ლომაძე, ქართველიშვილი, მამასხლისი თა-ვართქილაძე, გერ. ლომაძე; ს. ჯუმათში—მდ. ვაბრიელ დარჩია, სურბში—დეკანოზი ნიკო რამიშვილი; სად. სუფსაში—ლევა ურუ-შაძე, დ. ჩხატაურში—მ. კალანდაძე; ოზურგეთში—ი. სარიშვი-ლი; ს. შემოქმედში—ახნ. ალ. ბებურიშვილი და ალექსი კირკე-ლიძე და სხ.

თუმცა ამდენი გაჭირება, სიღატაკე და დამცირება გამოიარა ხალხმა, მარა მხნეობა მაინც არ დაუკარგავს, სულთ არ დაცემულა და ყველა ვაი-ვაგლასს მაგრათ დაუხვდა... ბოლოს მიხვდა, რომ თავისი უბედურების მიზეზი სულ სხვა იყო და არა ის, რაც დღემდე ეგონა... 1904 წ. უკანასკნელ თვეებიდან შემოხსენებულ არა სისამო-ვნო ამბები თანდათან მცირდება და კლებულობს; ხალხი გათვით-ცნობიერდა, იცნა ვინ არის მისი მტერ-მოყვარე და შეუდგა ანგა-რიშის გასაწვრებალათ მზადებას. დარწმუნდა, რომ ამდენი მარ-ხულობის შემდეგ უსათუოთ უნდა გახსნა დღეს. მხოლოდ ჯერ-ჯე-რობით მოთმენას სჭირდა. შეიგნა, რომ სხვასთან ერთათ სჭირდა ყველა ჩვეულებების, ცრუ-მოწმუნებებისა და ხალხში განიტკიც-ებულ მავნებელ წესების შეცვლა და განწესრიგება, რომ ახალ ცხო-ვრებას „განბანალი და განწმენდილი“ შეხვდეს. შეიგნა ისიც, რომ ამამებისთვის მხოლოდ მან უნდა ეზრუნა და სოფელმა სო-ფელს გასძახა: „ძმებო, შევერთდეთ და უკუ ვაგლოთ ყველა ჩვენ-თვის მავნებელი და უგარვისი!“ იმართება ყრილობები, არის მსჯელობა სხვა და სხვა სჭირდა სავსებზე, ადგენენ განახლებას, რომლის პირველი მუხლი ასეთია: „მოისპოს ქურდობა და ავაზა-კობა“!. არდგენენ სიებს ყველა ქურდობაში და ავაზაკობაში შემხ-ნეულ პირთა, რომელსაც სისოფლო ყრილობაზე კითხულობენ, რომ ყველამ გაიგოს, ვინ არის მათთვის მავნე პირები. ხალხი

უგონის: „გავასწორეთ ქურდები, დავსაჯოთ“. მიდიან ქურდისს, გამოყავთ გარეთ, აჩქებენ და თქმევენებენ „აღსარებას“. დამნაშავეს წინადადებას აძლევენ, რომ შემდეგში ადარ ჩაიდინოს ცუდი რამ, თუ არ უნდა სისტიკი სასჯელი მიუყენონ. ქურდები და ავიკატები ხალხისკან უფრო სულიერათ—თავმოყვარეობის შემლახველ სასჯელით ისჯება და ფიზიკურ სასჯელს მხოლოდ უკანასკნელათ მიმართავენ. მაკლითათ, ს. ლინურში ერთ გლეხს რამა ემაწვილმა კაცმა ძრახა მხარეს, ქურდებს ხალხმა მიაგნო ცოტანის ძების შემდეგ და სასჯელათ გადაუწვიტა: მხარეული ძრახა ახალწელიწადს ეკვლევისაზე უნდა მიეყვანათ. ასეც მოხდა: ერთ ქურდს მიაბეს წელზე თაკი და ძრახა წაუყვანინეს, მეორე კი მიერეკებოდა და ამ ყოფით მივიდენ ეკვლევისათან. გათავდა თუ არა წირვა გამოვიდა ხალხი ეკვლევისიდან. გააკეთა დიდი წრე, გაჩირა შუაში ქურდები და მოთხოვა ეამხნათ თუ რაგორ ჩაიდინეს ქურდობა. ქურდებიც გამტყდენ უკვლადეში. ხალხმა ამატივა დანაშაული, ხოლო უკეთუ განიშეკრებდენ, იმ შემთხვევაში სასტიკი სასჯელი აღუთქვა. აი, ამხარია ხალხის მიერ გამოგონილი სასჯელი და დარწმუნებული უნდა იყოთ, რომ სხვა სასჯელებზე უკეთეს ნაყოფს მოიტანს და მოიტანა კიდეც...

დანარჩენი მუხლები ხალხის მიერ შემოღებულ წებების შეხება:—შეცვლილ უნდა იქმნას „მიღობვიანი ქორწილები“ და „წაბურვიანი ტირილები“, რადგან ეს უველასთვის საზარდოა, და ბევრგან შეიცვალა უკვე მოსახლბილი უნდა იქმნას ძალდატანებული ღვინის სმა, ღვინობა, რადგან ამის ხშირათ ჩხუბი და თავზირის მტრეკვა მოუკება.—არაფინ არ უნდა გაბედოს ერთი მეორის ლანძღვ—გინება, დარტყმა და სხვა ამგვარები.—თუ რამე ხალხთან გასარიკებული საქმე აქვს ვისმეს, ხალხს უნდა მიანდოს მისი მოწესრიგება. აგრეთვე არ შეიძლება: მრუშობა, ჩარჩობა, ერთი მეორის მოტყუილება რამე საქმეში, ერთი სიტყვით უკვლა ის, რაც კაცის უხსეობას შეადგენს და საზოგადოებისთვის მანებელი და მახარადეულია.

შეიძლება ზევით ნათქვამი ვისმეს გაზვიადებულიათ ქვირთოს, ან ეჭვი შეეზაროს ამების განხორციელებაში, მარა ის შემდარი იქნება, რადგან ხალხი, თუ მოინდომებს, უკვლადეებს შეიძლებს და მოინდომს კიდეც და უკვლადერი უკვე ნორმალურათ მიმდინარეობს. უკვლადე წრეული გუდით შეუდგა ამ საქმის განხორციელებისთვის მუშაობას, მთელი ვურია ამაზე ლანარაკობს, უნდა ხანათ სოფელი, რა ადრატებით და მხარული სახით გაიმბოთ ამის შესახებ. აღსანიშნავია ისიც, რომ თუმცა ხალხი თავის საზოგადო საქმეშია გართული, მარა ამავე დროს დიდი ინტერესი აქვს სხვა ქვეყნის ამბებზე იცოდნენ. ძალიან ეტანებიან გასეთის კითხვას, ვინც კითხვა არ იცის, ის სხვას ეხვეწება წამიკითხე. შეიძლება ეს რამინობისკან იყოს, მარა, წარმოიდგინეთ, რომ ისეთ წერილებს უფრო ეტანება ხალხი, რომლებიც დღევანდელი ცხოვრების კითხვებს შეეხება და სხვა, ამის შესახებ სოფელდენი ასე კითხულობენ: „რაფერას საქმე! არ ეთხრვიან ჩხუფს“. ძალიან ეტანებიან „ჭკუის სასტავლ წიგნებსაც“.

ჩვენ მიერ მოთხრობილი ამბები შეეხება მხოლოდ სოფლებს, და ურიგო არ იქნება ამ მხრივ ცოტა რამ გურიის „სტატუსტა ქალაქის“, ოზურგეთის შესახებაც ვთქვათ. მაგრამ ვაი რომ კარგს ვერაფერს ვიტყვი! ოზურგეთი მოწვევითი დარჩა ყოველსავე ამას და რცა „ქარნიშხალმა“ მობერა, ოზურგელებმა თავის თავი კუნძულივით დაიტოვეს და კვლავ განაგრძობენ დახვასებულსა და კარჩაკეტილ ცხოვრებას; ოზურგეთლებმა ვერ გამოიჩინეს იმდენი დავკვირება, რომ ესლანდელი ცხოვრების უვარგისობა შეეგნონ და ისინიც საერთო ფერხულში ჩამბუდიყვენ მის განსაკრებლათ. კერძოთ რომ ვთქვათ ოზურგეთის ქალაქის „მამები“ ჯარების გადმოყვანას და „კახანისტვის“ გადმოტანას ოზურგელებს და ამითი უზირებენ შევლას გადარბიებულ ქალაქს. რაც შეეხება ვაჭრებს, ისინი რცა სოფლების ქონებრივათ გადარბიებით ვაჭრობა მოაკლდათ,

გაიძახან: კვირა-უქმე დღეებში რომ მალახიები იკეტება და სოფლებში სავაჭრო დუქნები არსებობს „იმან მოკვალა ვაჭრობა“ და ამისთვის წუწუნებენ! ეგრეთ წოდებული „ინტელიგენცია“ კლებში ქეთობს! სხვებზე კი ლანარაკიც არა დირს. დიან, ოზურგეთლებმა ვერ მიხვდენ, რომ დროა უველამ შეუდგეს ცხოვრების განსაკრებლათ ზრუნვას და ჩვენ თავს ჩვენვე მოურთო.

ამხარიათ, გურიამი სოფელმა ყოველმხარით გასწრო წინ ქალაქს (რა თქმა უნდა ჩვენ, აქ ოზურგეთი ვაჭრის მხედველობაში): იგი დიდი ხანია შეუდგა საქმეს, ახალ გზას დაადგა, იბრძვის და ცდილობს „დუხჭირი ცხოვრების“ განახლებას...

3. მხარულიობე.

რუსეთის ქრონიკა

25 იანვარს ზეტერბურგში მოხდა ინჟინერთა კავშირის კრება. ამ კრებაზე წავითხულ იქნა 198 ინჟინერთა მიერ ხელმოწერილი განცხადება, რომელიც მათ მინისტრთა კომიტეტის თავმჯდომარეს გადასცეს. ამ განცხადების დედა აზრი ის არის, რომ იანვარში მომხდარმა ამბებმა შეუძლებლათ განადეს მრეწველობის ზოგიერთი დარგის ინჟინრების არსებობა. ამის მიზეზი არის უთანხმობა, რომელიც დამყარდა მუშებსა და მათ შორის იანვრის ამბებს შემდეგ.

ინჟინრებმა გამოთქვეს თავისი შეხედულობა მუშათა მოძრაობის განვითარებაზე და აუცილებლათ სცნეს ზოლიტიკური მოთხოვნების წარმოშობა. გარდა ამისა განცხადებაში მოხსენებულია რომ მუშათა მოძრაობა არა თუ მთავრობის თვალწინ გაიზარდა, არამედ თვით მთავრობის მიერ იყო შექმნილი და შემდეგ კი იმავე მთავრობამ ასე უმოწყალოთ და სასტიკათ ჩააცხრო იგი. ახლანდელი ზომები აღმინისტრაციისა მუშების დაწინარების შესახებ, მისი სურვილი მუშების ორგანიზაციის ხელმძღვანელობისა კიდეც უფრო გაამწვავებს საქმეს და საშინელ ამბებს მოახდენს. შემდეგ განცხადებაში მოყვანილია საზოგადო ხასიათის ზომები, რომელთა საშვალებით შეიძლება სახელმწიფოს მრეწველობის საქმის მოწესრიგება. ეს განცხადება გადასცა ვიტტეს კავშირის მიერ არჩეულმა დეპუტატამ. ვიტტემ მიიღო განცხადება და თქვა, რომ მინისტრთა კომიტეტი განიხილავს იმ ნაწილს მოხსენებისას, რომელიც შეეხება მუშათა კითხვის ეკონომიურ მხარეს და შეძლების და გვარათ ეცდება, რომ განხორციელდეს მოხსენებაში შემუშავებული დებულებანი.

რეგორც გაზ. „ზრობალტ. კრამი“ იუწყება, 10—15 იანვარს რაგაში საშინელი არეულობა და სისხლის დვრა მომხდარა. არეულობა დაწვეულია 10 იანვარს და მეტათ გაძლიერებულია 12 იანვარს, რცა დაწვეულია მუშათა გაფიცვები. ამ დღეს გაფიცულ მუშათა ჯგუფმა დაიარა უკვლადე ქარხნები და სახელდინობი, სადაც იწვევდა ამხანაგებს, რომელნიც სიამოვნებით ანებებდენ თავს მუშაობას და უერთდებოდნენ გაფიცულთა გროვას. მალე გაფიცულთა რიცხვი ძალიან გაიზარდა. გაფიცულები შეჩრდენ ილეკციების მოედანზე. აქ ერთმა მუშათაგანმა ამდლებული ადიგილიდან წაიკითხა მთავრობის საწინამდებეო ზრკელამცია შესახებ ზეტერბურგში მომხდარ ამბებისა. აქედან ხალხი გაქაჩა ცემენტის ქარხნისაკენ, სადაც მუშებთან ერთათ განდა ჯარის კაცების ორი რცა. დატყვევებულ იქნა 6 კაცი, რომელნიც სხვებზე უფრო აღელვებდენ მუშებს. იმათ უზოვეს ზრკელამციები, რკინის სხვა და სხვა საგნები, სცემრათ დამზადებული და მრავალი ქვები. ამავე დროს მუშათა გაფიცვა მთელ ქალაქს მოედო და გაფიცულთა ჯგუფებით გაივსო სხვა და სხვა ქუჩები. მუშებს არავითარი ძალმომრეობა და უწესობა არ მოუნდენიათ გარდა იმისა რომ დალქვეს „Baetiqas Webstpesis“ და „ზრობალტ. კრამის“ რეაქციების ფანჯრები. დაამდა თუ არა უკვლადერი მიწისარდა.

13 იანვარს დემონსტრატები შედიოდენ იმ ქარხნებსა და სახელდინობებში, სადაც მუშაობა არ შეწყვიტათ და მიუხვდათ თა-

ვისთან მუშები. დემოსტრაციებში მონაწილეობას იღებდნენ აგრეთვე ქალები და სტუდენტები. დასტურდა 121 კაცი. ბევრ ადამიანს მანიფესტანტიები გაფანტა ზოლიცამ და ჯარმა. ნაშუადღუის 2 საათზე აურებიელი ხალხი გაემართა შუა ქადაქისკენ და მუშაობა მათკენ მიმართა ვეკლა სტამბების მუშებს, რის გამოც იქაური გაზეთები რამდენიმე დღის განმავლობაში აღარ გამოდიოდნენ. რკინის გზის ხიდთან მანიფესტანტების გროვას გზა მოუჭრა ჯარის კაცთა ნახევარმა რატიამ. დემოსტრანტიები იერიშით მივიდნენ ჯარის კაცებს, მთავრად მადლიანად შედგენეს ქუდი და რაღაც ახალით თავი გაუტრეს უნტერ-ოფიცერს. ხიდიდან ჯარის კაცებს ქვეს უშენდნენ და რეგულაციებს ესრადნენ. ამავე დროს მოვიდა მეორე ნახევარი ჯარისკაცთა რატიისა, რომელიც დახვდა ხალხს „გალობსკია“ ქუჩაზე. ხალხმა სრულად დაუწყო ჯარის კაცებს. მეორე ნახევარი რატიის უფროსმა დაინახა, რომ ზირველ ნახევარ რატიის ჯარს შემოხვეოდა ხალხი და უბრძანა ჯარის კაცებს ესრულათ დემონსტრანტებისათვის. ხალხი მალე გაიფანტა. მოედანზე დარჩა 23 მოკლული, მათ შორის 2 ქალი და 60 დაჭრილი. ზირსტავის თანამშრომელი ბილიკი სასიკვდილოდ დაიჭრა და მალე მოკვდა კიდევ ქადაქის საავთმეოფოში. ჯარის კაცთაგან დაიჭრა 8, რომელთაგან 1 მოკვდა. საავთმეოფოში გარდაიცვალა 12 დემოსტრანტი. წითელი ჯვრის გასპიტალში 7 დაჭრილი სტუდენტი მიიყვანეს, 3 ამთგანი გარდაიცვალა. კერძო საავთმეოფოში მიიყვანეს ზოლიტუნისკური ინსტიტუტის სტუდენტი კონსტ. ნიკ. ზენურკინი, რომელსაც თავში მოხვედროდა ტყვია. რამდენიმე საათის შემდეგ ზენურკინი გარდაიცვალა. მოკლულთა აგრეთვე გამსესებულ შემხვეულ საღაროს გამგეობის თავმჯდომარე ელ. ნიკ. ნემჩინოვი, რომელსაც რამდენიმე ტყვია მოხვედროდა. 13 იანვარს ურიცხვმა ხალხმა თავი შეიყარა ელისაბედის ქუჩაზე, და სრულიად დაუხვდა ჯარის კაცებს, მაგრამ ვნებთ ვერაფერი ავხ. იმავე დღეს ალექსანდროვის ქუჩაზე შეიკრიბნენ სტუდენტები და ქალები, რომელნიც უვირდდნენ: „ძირს რატიამ“. საღამოს სტუდენტებმა მოთხოვეს თვითრების დარეკციებს ქადაქში მომხდარ სამწუხარო ამბების გამო წარმადგენები შეეწვიოთ. წარმადგენები შეეწვიატეს. 14 იანვრიდან ელექტრონის ტრამვაის მოძრაობა შეწყდა. ბევრი ვაგონები დასტურირეს. სასწავლებლებში 18 იანვრამდე მსვლინეობა შეაჩერეს.

14 იანვარს, დილით კოვრდარს მოვიდა ასე უახსნ — რუსი. ზოლიტუნისკური ინსტიტუტში სტუდენტებმა კრება მოახდინეს ერთ-ერთ თანჯარაში გამოვიდეს შავი სამკლავიარო ბანდალი შემდეგის წარწერით: „დიდება ბრძოლაში მოკლულთ; წიკვა და კრულვა; მკვლელებს!“ ინსტიტუტის წინ მრავალი ხალხი იდგა, მაგრამ სიწინარე არ დაურღვევიათ. კრების გათავების შემდეგ ზოლიტუნისკური ინსტიტუტი დაიხურა სამომავლოდ აღქმის მზრუნველის განკარგულებით.

15 იანვარს გუბერნატორის ნებართვით დამარხეს მოკლული სტუდენტი ზენურკინი. კუბო მიქნდათ სტუდენტებს და მუშებს; რამდენიმე ათასი ხალხი მიუბრუნდა მიცვალებულს. წინ მიქნდათ გვირგვინები ამხანაგებისაგან, მუშებისაგან და კერძო ბირთაგან. გვირგვინებზე წითელი და სხვა ფერების ლენტები იყო. ამ ლენტებზე შემდეგი წარწერები იყო: „თავისუფლებისთვის ბრძოლაში მოკლულ ამხანაგს“, „ადვირ წახსნილი თვითნებობის მისხვერძლს“, „სიკვდილი, წიკვა-კრულვა და შერის ძაება ჯალათებს!“ აქა-იქ არიკებდნენ ცის ფერ ქადადზე დაბეჭდილ ზრკვამაციებს, რომლითაც იწვევდნენ ხალხს ქუჩაზე გამოსასვლელათ. გარდა ამისა ქალები იღებდნენ ზრკვამაციებს თავის ხელ-სათბუბებიდან და გამკლავებს ურიკებდნენ. როცა მიცვალებული დამარხეს ვიღაც უცნობმა კაცმა წარმოთქვა შემდეგი სიტყვები: „საუკონო აუოს ხსენება თავისუფლებისთვის ბრძოლაში მოკლულისა“. ამას შემდეგ წავითხუდ იქნა ლენტების წარწერები რუსულს, ლათინურს და გერმანულ ენებზე. უკან დაბრუნებისას დაიწეს „ღუბინუშის“ მღერა, არიკებდნენ ზრკვამაციებს, აჩერებდნენ შეკრებებს და აქრობდნენ ფარნებს. დემონსტრანტიები მალე გაფანტა უახსნ რუსებმა და ჯარმა. 16 იანვარს სიწინარე არსად დაურღვევიათ.

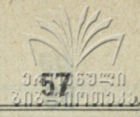
◆ ზუტილოვის ქარხნის მუშები ჯერაც არ დაწინარებულან. მართალია მუშაობა დაიწეს მაგრამ ისევ შეწყვიტეს. 3 თებერვალს, დილის 7 საათზე, მუშები შეიკრიბნენ სახელოსნოებში, მაგრამ 10—15 წამის შემდეგ, ვეკლა წავიდნენ. სასაიდლოვს არც ერთი მუშა არ დაბრუნებულა. ხარვის კარებიდან და ზუტილოვის ქარხნის იქით მუშები ჯგუფ-ჯგუფათ იკრიბებოდნენ და ვეკლავან იმაზე ლაზარკობდნენ, ვინ ან როგორ ამოქრნიათ დემუტატებთ მთავრობისაგან დანიშნულ საგანგებო კომისიაში. ქარხნის ადმინისტრაციას უნდა, რომ დემუტატების არჩევნები თვით ქარხანაში მოხდეს; მაგრამ მუშები არ არიან თანახმა. მუშებს მიუძმართავთ თხრებით ზუტილოვის ზოლიციის სამმართველოვლისათვის — მოკვციით ნება შევიკრიბოთ უახლოეს მოედანზე და მოვილაზარკოთ ჩვენ დემუტატების არჩევანზე; თანახმა ვართ, ჯარი და ზოლიცია შემოარტუათ იმ ადგილს, სადაც შეკრებილი ვიქნებით. ზოლიციაში ვერ მისცა ნება. მიმართეს გრადონახანციკს ზასუხი მისცეს („რ. ვედ.“).

◆ სენატორ შიდლოვისკის კომისია მთავრობისაგან არის დანიშნული მუშების საქმის გამოსაძიებლათ და გამოსარკვევათ. კომისიაში უნდა იქნენ, სხვათა შორის, მუშების წარმომადგენლებიც. ამის გამო შიდლოვისკისთან მისულის მუშების წარმომადგენლები და უთხოვიათ — ნება მოკვციით ჩვენი წარმომადგენლობა კომისიაში მივანდით განათლებულ, თავისუფალ ზრკვციისა ხალხსა (ინტელიგენტებს); ესენი კარგათ იცნობენ მუშების საქმეს და მათ ესლანდელ მდგომარეობას; ამასთან უკეთ და მეტის სიცხადით შეუძლიანთ დაუხატონ კომისიას მუშების საჭიროებანი, და კამათშიც მეტ წესიერებას შეიტანონ. შიდლოვისკი უარი უთხრა მუშებს ამ თხოვნაზე: გადაწყვეტილია, ზირდაზირ მუშებთან ჰქონდეს საქმე კომისიასა. მუშები შეიკრიბებიან საფობრკო ინსპექტორის ზედამხედველობით და ჯერ ამომჩნეულებს ამომჩნევენ; მერე-კი ეს ამომჩნეულები თავიანთ წრიდან ამჩნევენ დემუტატებს კომისიისათვის („რუს“).

უცხოეთის ქრონიკა

საზრანგეთი. გაზეთი „ნაშა უიზნის“ 28 იანვრის ნომერში მოთავსებულია საინტერესო ცნობა საფრანგეთიდან შემდეგი სათაურით: „გიტაცია მ. გორკის სასარგებლოდ“. როგორც ჩანს, მ. გორკის დატუსადებას და საერთოთ რუსეთში მომხდარ ამბებს ძალიან აუღელვებია საფრანგეთის საუკეთესო ნაწილი. საქმე იქამდისც მისულა, რომ ეს მღელვარება რუსეთის და საფრანგეთის ერთა შუა კავშირის საწინააღმდეგო მოძრაობათ გადაქციულა. ამ მოძრაობის სათავეში ჩამდგარან ისეთი გამოჩენილი და ზოლიცისცეში ზირნი, როგორცც მაგალითათ არიან ანატოლ ფრანსი, ზენლუკე, ზრკოფ. ლუი ლანიკა, დემუტატო რუსე, ევენ ფურნიერი და სხვ. მოძრაობა სტიქიური ძალით მოსდებია საფრანგეთს და მიტიკებს მიტიანებზე იწვევს. ამ მიტიანებზე წარმოთქმის ამოფრთხვანებულე სიტყვები რუსეთის მთავრობის წინააღმდეგ. საუკეთესო ზოლიტიკური მოდღვწეები გამოდინ თურმე ორატორებათ და მუსრს ავლებენ რუსეთის ახლანდელ წესწეობილებას, მიტიანებს ათავებენ უვირილით: („ძირს აბსოლიუტიზმი! გამარჯვოს რუსის ხალხსა“). ერთ ერთ ამისთანა მიტიანზე შეგნიერი სიტყვა წარმოთქვა მიტიანის თავმჯდომარემ ანატოლ ფრანსიმ. ორატორს არ წამს ის დებულება, რომლის ძალით საფრანგეთს ვითომდაც ნება არა აქვს ვარეშე სახელმწიფოს შანაგან საქმეებში გაერიოს და აო რა მოსახრებით:

„რუსეთის აბსოლიუტიზმი რეაქციაა და ეს რეაქცია მოედო მთელ ევროპას. რუსეთის აბსოლიუტიზმი მსოფლიო კავშიტალიზმის ცენტრია, ის არის უკანასკნელი იმედი გერმანიის და საფრანგეთის კლერკალური ბურჟუაზიისა. განა ჩვენთან კი არ შემოიპირა ეს აბსოლიუტიზმი, საფრანგეთის და რუსეთის კავშირის დროში დაფარული?

ეს კადეკ არ კმადა! თვით ეს კავშირი ნათლათ არ გვაჩვენებს, რომ მისი სახით ჩვენში ბიურკრატიული აბსოლუტიზმი შემოიჭრა? აუფიქრებთ იმ მოხარებისთვის, კლერიკალებს და ნაციონალისტებს, რომელნიც გზას უკაფიანდენ ჩვენში ამ კავშირს; შევნივრათ ესმოდან, რომ ამით ისინი საფრანგეთში კონტრ-რევოლუციის ახდენდენ. ამ კავშირის უახლოესი შედეგი გამოისატა იმაში, რომ ჩვენ წვრილ ბურჟუაზიის მიერ შემოხარული ფულებით რუსეთის მთავრობამ ჯიბე გაისქედა. სწორეთ ამ ფულებით იყო, რომ რუსეთმა წამოიწყო მანჯურიაში ისეთი უსამართლო და გოჟურა ომია, რომელსაც ბადალი არ ეოდია ისტორიაში. კავშირი—სესხია; აი ჭეშმარიტება!..

ერთა შუა კავშირის საწინამდებარე მოძრაობამ „ნ. ე.“-ის საზღვარ გარეთელ მიომხმდებელის აზრით, ძირიანათ შეარყია რუსეთის და საფრანგეთის კეთილ განწყობილება.

ნ ა წ უ ვ ე ტ ი.

დღის მნათობმა განთიადზე
ნავი დაძრა, ააცურა,
ხომოს შესცინა, გადალოკა,
მდელოს ნამი დააწურა...

ჩაგრულთ დროში სულ წინ მოაქვთ
შესახვედრათ განთიადის,
მებრძოლთ გგრვინვა, გმირთა მძლე ხმა—
ჰაერსა ძრავს, ცამდე აღის...

ხალხის ტანჯვა-კვნესის ცეცხლსა
ჩამოშორდა ნაპერწკალი,—
ალოთ იქცა და მტარვალთ გუნდს
შემოავლო ირგვლივ რკალი!..

იალონი.

საკვირველი აზრები.

ნათელსა და განიერ ოთახში, რომლის იატაკი და კედლები ძვირფასი ხალიჩებით იყო მოფენილი, დიდს მრგვალ სტოლთან რბილს სკამზე, ასე შვა ხნის ქალარა შერეული კაცი იჯდა და რაღასაც კითხულობდა. სტოლზე იდგა ბრტყელი საწვრელი წითელი მელნით, საშრობი ქალაღი, ფერადი კარანდაში, რამოდენიმე შავი ყლიანი წიგნი, მრგვლათ დახვეული რაღაცა ქალაღი და ნახევარი სტაქანი ჩაი. კედლებზე აქა იქ სურათები ეკიდა, ხოლო შვა ჭერიდან სტოლის პირდაპირ, მშვენიერი ლამაზა იყო ჩამოშვებული.

სამარისებურ სიჩუმეს მხოლოდ ქუჩაზე მოხრივინე ეტლების ხმა არღვედა. ხანდისხან კი მეორე ოთახიდან, მოთამაშე ბავშვების წკრიალა სიცილის ხმა შემოიჭრებოდა ხოლმე და უნებლიეთ იპყრობოდა სტოლთან მჯდომარე კაცის ყურადღებას. ის აიღებდა თავს, მიაყურადებდა ბავშვების ხმას, შემდეგ მონთქავდა ჩაის, კმაყოფილებით ჩაიცილებდა და ისევ თავისს საქმეს უბრუნდებოდა.

მან გაათავა კითხვა. გაშლილი ქალაღი ოთხათ მოკეცა, ზედ წითელი კარანდაშით რაღაცა დაწერა და იქვე დადო. შემდეგ აიღო მრგვლათ დახვეული ქალაღი, რომელსაც ზევიდან ეწერა: „გაზეთი ეკალი.“, გაშალა და კითხვას შეუდგა.

— აჰაა, ეს ლევანის საკვირაო ფელეტონია! ვნახოთ, ვნახოთ!

„ძვირფასო მკითხველო!“ წერდა ფელეტონის ავტორი. „სულითა და გულით მწადია გაგიზიარო ყოველივე ჩემი გულის თქმა, ჩემი აზრი და ფიქრები, ჩემი სიხარული და მწუ-

ხარება. მინდა ავიწერო ის საზარელი ამბავი, რომელიც გუშინ წინ ჩვენი ქალაქის ქუჩებში დატრიალდა. ოჰ, შესაძლებელი რომ იყოს, თვით იმ უმანკო სისხლით, რომელიც ასე უხვათ შეიშრო ჩვენმა ქუჩებმა, დავხატავდი იმ საზარელ სურათს, მაგრამ ეს შეუძლებელია; შეუძლებელია, იმიტომ რომ ჩვენს წინაშე ამართული კედელი, ხელს გვიშლის დაგანახონამდელი სახე იმისი, რაც საკუთარი თვალითა ვნახე. მაგრამ მე მაინც ვცდი და ვნახოთ რა გამოვა; ცდა ხომ ბედის მონახევრია.

ერთი ტალღა იმ საერთო ქარიშხლისა, რომელიც ჩვენს სამშობლო ქვეყანაში ამდგარა და რომელიც განადგურებას უქადის ყოველივეს ძველს, ძირ გამოშალსა და უვარგისს, დიხ ერთი ტალღა ამ საერთო ქარიშხლისა ჩვენს ქალაქშიაც შემოიჭრა.“

სტოლთან მჯდომი კაცი შედგა ხელში, კალამი აიღო და მკირეოდენი ფიქრის შემდეგ, წაკითხულს ისევ თავიდან დაუბრუნდა.

— აჰა, აი ეს სიტყვა „საზარელი“. განა შეიძლება ამ ადგილას ამ სიტყვის ხმარა? განა შეიძლება პოლიციის მოქმედებას „საზარელი“ ეწოდოს? მართალია, უიარაღო ხალხს დაერივნენ, ბევრი დახოცეს, მეტი დასჭრეს და ამაზე კიდევ მეტს ძვლები დაურბილეს ცემით, მაგრამ ასეთი მოქმედება მაინც არ შეიძლება „საზარელათ“ ჩაითვალოს. არ შეიძლება იმიტომ, რომ ეს მთავრობის განკარგულებითა ხდება. მაშ აი ასე... .

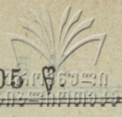
სტოლთან მჯდომმა ამოიღო ნიშანში სიტყვა „საზარელი“ და ზედ განიერი წითელი კვალი გავლო, რაიცა იმას ნიშნავდა, რომ ეს სიტყვა სხვა რომელიმე უფრო ლამაზი სიტყვით უნდა შეიცვალოსო. შემდეგ სტოლთან მჯდომი ჩაყვა წერილს და კვლავ შეჩერდა იმ ალღავს, სადაც ეწერა: „საერთო ქარიშხალი“. ის ღრმით ჩაუფიქრდი ამ სიტყვების აზრს და სახე მოედღუშა.

— არა, არ შეიძლება, ეს მეტის მეტია, ჩაილაპარაკა მან. აქ ცხადია ჩანს, რომ ამ „საერთო ქარიშხლის“ სახელით ავტორს სიტყვა „რევოლიუციის“ გამოხატვა უნდა. დიხ მესმის, მესმის... როგორ ქერქშიაც უნდა გაახვიოთ, მე მაინც მიხვდები სიტყვის ნამდვილ აზრს და მნიშვნელობას. ვიცი რომელ „საერთო ქარიშხალზედაც“ უნდა მიუთითონ მკითხველ საზოგადოებას. მაგრამ ეს შეუძლებელია, მე მოვალე ვარ ასეთ ორ აზროვნებისაგან განვათავისუფლო წერილი, რომ მკითხველის თავში რაიმე ეჭვი არ დაიბადოს. ჩემს კალამს ვერავითარი სიტყვიერი კოტრახანდა ვერ გაეპარება. დარწმუნებული ვარ, რომ ზოგჯერ ისეთ ალევორიას ვიქერ, რომლის აზრს თვით ეგანათლებულესი მკითხველიც ვერ გაიგებს. რას იზამ, ასეთია მოვალეობა. ან სამსახურს უნდა დაანებო თავი, ან უნდა პირნათლათ შეასრულო მონდობილება; ჩემი მონდობილობა კი ეს არის. მართლაც და მაშ რა მოხვლე უნდა ვიყო, თუ ბექდვითი სიტყვა ფარულის სახით, ე. ი. ალევორიებით მთავრობისათვის სახიფათო აზრებს გაავრცელებს?! მაშ აი...

სტოლთან მჯდომმა კვლავ ამოავლო კალამი მელანში და „საერთო ქარიშხალს“ წითელი ზოლი გადაატარა.

— განა მე კი მიხარია მეგობრის მომდღურება, მაგრამ სამსახური მიბრძანებს და უნდა ავასრულო.

ის ადგა, ოთახში გაიარ-გამოიარა და ბოლოს ფანჯარას მიადგა. ქუჩაში რკინის თავებიან ჯოხებით აღჭურვილი ჩაგლეჯილი მეეზოები ირეოდენ; გოროდოვები და მათი უფროსებიც რაღაცა არა ჩვეულებრივ ფაცი-ფუცში იყვენ-ხალხიც უფრო აღელვებულსა გავდა. მაგრამ რადგანაც ეს ჩვეულებრივი მოვლენა არის ღვევანდელი ქალაქის ცხოვრე-

ზისა, იმანაც მალე მოაშორა ქუჩას თვალი და ისევ თავის საქმეს დაუბრუნდა. აიღო თუ არა კალამი ზიზღის გამოძახებელი ღიმილის კვალი სწრაფათ გაუქრა სახიდან.

— აბა ვნახოთ ქვევით, რასა წერს ჩვენი ლევანი—ჩაილაპარაკა მან და განაგრძო.

„აქაურმა მუშებმაც შეფიცეს ერთმანეთს, თავი დაანებონ მუშაობას, სანამ მათ აუტანელი მდგომარეობას მათი უმოწყალოთ ცარცვასა და ყვლეფას ბოლო არ მოეღება“. სტოლთან მჯდომი კვლავ შედგა. სახეზე ისევ დაეტყო უსიამოვნების ნიშანი.

— კიდევ!.. სწორეთ აღარ ვიცი რა გზას დავადგე! როგორ შეიძლება ასე წერა. „ცარცვა-გლეჯა“, „ყვლეფა“ და სხვ. უნდა შეიცვალოს, უთუოთ უნდა შეიცვალოს, წარმოთქვა მან და გადაუსვა თავისი კალამი აღნიშნულ სიტყვებს.

— ვნახოთ შემდეგ...

„მართლაც რომ აუტანელია მუშის მდგომარეობა! ვისაც არ გამოუტყდა ის ტანჯვა-წვალება, ი' სიმშობილი სიტყვეთ, ის უსამართლო ქცევა თავისი მცარცველებისაგან, რომლებსაც მუშა ითმენს, იმისთვის რასაკვირველია ძნელი წარმოსადგენია ის თავგამოდებული ბრძოლა თავისუფლების მოსასპოვებლათ, რომელსაც მუშა ხალხი ეწევა“.

— მაკვირვებს, სწორეთ მაკვირვებს ამ კაცის საქციელი, ჩაილაპარაკა სტოლთან მჯდომმა. ვის გაუგონია მისგან ასეთი სიტყვები. რა გაეწყობა, უნდა მოვიმდურო, უთუოთ უნდა მოვიმდურო. უნდა წაიშალოს სიტყვა „ბრძოლა“, სიტყვა „თავისუფლება“, მათი გაშვება ყოვლად შეუძლებელია... რა ვქნა სამსახური მეგობრობაზე მალლა დგას.

მან მოიმაჯგვა კალამი, რომ ამოეშალა ეს ორი სიტყვა, მაგრამ ქუჩიდან საზარელი ყვირილი შემოესმა. უცებ წამოხტა და ფანჯარას მივარდა. ქუჩაში ხალხი ზღვასავით დეღავდა და ირეოდა. დვორნიკების ჯოხების ტრიალს, ქვეზის ზუზუნს და ხმლების წკრიალს უცებ თოფების გრიალიც მოყვა. მე შევხტი და თვლები გამოვახილე. თურმე ყველაფერი სიზმარი იყო.

ეშმაკი.

ღამნაშაპი

მთ. ჩიხნისა.

(ციმბირში გადასახლებულთა ცხოვებიდან).

შორს, ძლიერ შორს, მიყრებულსა და თოვლს ქვეშ დამარხულ ციმბირში, ძვეს ქალაქი ტიუკალინსკი. ვიწრო ქუჩები და წაფერდებული ხის სახლები სამგლოვიარო ელფერს დებენ მას. იმის მკვდრულ სამარისებურ სიჩუმეს მხოლოდ მშვიერი ძაღლის სევდიანი ყმუილი და მთვრალი ქმრისაგან გაღახული ცოლის ყვირილი თუ დარღვევს ხოლმე ხანდისხან; შემდეგ კი იგივე სიჩუმე და მყუდროება.

სალამოს ცხრა საათი იქნებოდა. ტიუკალინსკის ბედნიერი მცხოვრებნი მოსვენებას აპირებდენ; ქუჩის სადარაჯოთ გამოსული ყარაული ზანტათ დააბიჯებდა და თანაც მადიანათ ამოქნარებდა. ამ დროს ერთ ქოხის კარებთან, რომელშიაც „ადმინისტრაციული წესით“ გადმოსახლებული სტუდენტი შედიკი დოლგინი ცხოვრობდა, პოლიციის დარაჯი გაჩერდა და კარებზე დააკაკუნა. ქოხის კარები გაიღო და დოლგინის მეუღლე გამოვიდა, რომელსაც დარაჯმა უწყება გადასცა ქმრის სახელობაზე, რომლითაც სტუდენტ დოლგინის პოლიციაში იბარებდენ მეორე დილისათვის.

— თქვენ წაიკითხეთ 1882 წლის 12 მარტის წესდება? შეეკითხა ისპრავნიკი სტუდენტს, როდესაც ის პოლიციის სამმართველოში გამოცხადდა. ხომ მიღებული გაქვთ?

— დიახ მიღებულიცა მაქვს და წაკითხულიც.
— მაშ ეგ როგორ არის, ჩემო კარგო, მე ვტყობილობ, რომ თქვენ ავათმყოფებს იღებთ. შეიძლება ეს ტყუილია?
— სრული ქეშმარიტება გახლავთ.

— აჰა, მაშ ჩვენ ფრთები უნდა შევაკვეცოთ თქვენ თვითნებობას. უკაცრავათ თუ არ ვიქნებით გიცხადებთ, რომ ავათმყოფობების მიღება თქვენ აკრძალული გაქვთ.

— კარგი მაგრამ რას მიბრძანებთ,— ასეთ შემთხვევაში: მოდიან ჩემთან ტიფით ავათმყოფი გლეხები; როგორც ექიმს მე უფლება არა მაქვს ისინი სახლიდან გამოვაგდო და როგორც კაცი, მოვალე ვარ გაჭირვებულს დავეხმარო.

— ეჭვე! თქვენ გავიწყლებათ, რომ ასეთი თვითნებობისათვის გამოგისტუმრეს ამ ცივ ქვეყანაში. არ იფიქროთ ვითომ აქ პეტერბურგი იყოს. და თუ ახირდებით საპრობილეთს ახლოს არის.

— მაშ, თქვენი აზრით, ავათმყოფი დახმარების ნაცვლათ სახლიდან უნდა გავაძევო?

— ეჰ, ამაებს მე უნდა გასწავლიდეთ? ჩვენი ლაპარაკი გათავებულია, მაგრამ ეს კი გახსოვდეთ, რომ ტყვილა უბრალოდ მუქარას მიჩვეული არა ვარ.

ძალა უნებურათ უნდა დამორჩილებდა სტუდენტი დოლგინი პოლიციელის ბრძანებას და ავათმყოფები მიეტოვებია.

ან კი რა უნდა ექნა. „ადმინისტრაციული წესით“ გადმოსახლებულთ აკრძალული აქვთ თითქმის ყოველგვარი ხელობა საჩრის მოსაპოვებლათ და ვალდებულნი არიან მთელი დრო უსაქმობაში ატარონ, მაგრამ ცხოვრება, ჭამა-სმა ხომ საჭირო არის და აი გუბერნატორის სახელზე იგზავნება თხოვნა:

— მომეცით ნება რაიმე ხელობას დავადგე და შიმშილით სიკვდილი ავაცილო თავიდან ჩემ ოჯახს, ჩემ წვრილ შვილებს. მიიღეთ მოწყალეობა ღვთის გულისათვის და მომეცით ნება ვიშრომო ოჯახის დასაპურებლათაო.

პასუხი ხშირათ ყოველსავე მოლოდინს სჭარბობდა თავისი სიმკაცრითა და სისასტიკით. სტუდენტმა დოლგინმა ბევრი გაჭირვება გამოცადა, ბევრი-ვაი-ვაღახი გადაიტანა ასეთი მორჩილებისათვის. ხშირათ ძლიერ ხშირათ, იმისი მოთმინება წყდებოდა და იძულებული იყო მთავრობის ბრძანება დაერღვია. მოდის საბრალო დედა, მკლავზე ავათმყოფი შვილი უწევს, ფეხებში უვარდება და თხოვს:

— მიშველე, ღვთის გულისათვის მიშველე! რას იზამ აქ, როგორ გაუძლებს ამგვარ თხოვნას ადამიანის გული, თუ კი გულის ნაცვლათ ქვა არ უძვეს კაცს. უნდა მართალი ვთქვათ, რომ სტუდენტი დოლგინი ყოვლის უწინ იყო კაცი, რომელიც ისე იქცევა, როგორც მას ადამიანური გრძნობა ჩასჩურჩულებს და არა ისე, როგორც პოლიციის მოხელე უბრძანებს.

ზოგიერთი სულ მდაბალი კაცუნები ამგვარ შემთხვევაში სრულიად ემორჩილებიან, კარგავენ ყოველივე კაცურ ღირსებას და მხეცდებიან. იმათში ქრება ადამიანი, რჩება მხოლოდ სახე.

დოლგინი შეელოდა გაჭირვებულთ და ჩქარა დარწმუნდა, რომ კეთილი საქმისათვის ამ ქვეყანათ ყოველთვის აჯილდოებენ ადამიანს, მაგრამ აჯილდოებენ ძლიერ ხშირათ არა ისე, როგორც დაუმსახურებიათ.

ტიუკალინსკში აი რა მოხდა. ქალაქის თავის შვილი რევოლუერს სინჯავდა, უცებ გაუვარდა და ტყვია იქვე მჯდომ დედა-მისს მოხვდა ფეხში. რადგანაც ტყვია მთავარ ძარღვს მოხვედროდა, ამიტომ ქრილობა საშიში გამოდგა. საჩქაროთ მოიყვანეს ადგილობრივი ექიმი, რომელმაც შეუხვია ქრილობა და სისხლის დენა შეწყვიტა, მაგრამ ტყვიის ამოღება

ვერ გაბედა და ურჩია ქალაქის თავს სტუდენტი დოღვინი მოეწვია, როგორც დახელოვნებული ხირურგი.

ქალაქის თავი საჩქაროთ მიიჭრა დოღვინის სახლთან და შეველა თხოვა.

— ძლიერ კარგი, მაგრამ მე არა მაქვს უფლება ავთმყოფს შემწეობა აღმოუჩინო, უბასუხა მან.

— აქ ხომ საქმე ადამიანის სიკვდილ-სიცოცხლეს შეეხება. განა აქაც შეიძლება ყოყმანი?

— რა ვქნა, როგორ შემოძლია დაგეხმაროთ. თქვენ უთუოთ გეცოდინებათ, რომ ბ-ნი ისპრავნიკი არ არის ჩემთან კარგ განწყობილებაში და ერთხელ დიდი უსიამოვნებაც შემახვედრა ასეთი თავისუფალი პრაქტიკისათვის. ამასთანავე სასტიკათ ამიკრძალა გაუწიო ვისმეს დახმარება, რაგინდ უკიდურესი გასაჭირი იყოს. წინააღმდეგ შემთხვევაში სისხლის სამართალში მიცემას დამემუქრა.

— მე როგორც გამიგია თქვენ ციხიბრში გადმოგასახლეს იმიტომ, რომ დახმარება აღმოუჩინეთ „დვორნიკებისაგან“ უმიზეზოთ გალახულ მოსწავლე ქალს და ნუ თუ ახლა თქვენი კაცთმოყვარული გრძნობა გაქრა, ნუ თუ თქვენში აღარ მოიპოვება გულშემატკივრობისა და გაბედულობის კვალი, რომ დაეხმაროთ გაჭირვებულ ადამიანს, თუნდაც ამისათვის ციხეში ჯდომა მოგელოდეთ?

— მართალი ხართ; თუ ასე მოვიქცევი, ქეშმარიტება თქვენ მხარეზე იქნება. მაშ იყოს ისე, როგორც თქვენა გსურთ. მე მზათა ვარ ოპერაცია გაეკეთო და ამისთვის დავისაჯო.

ჭრილობის გასინჯვის დროს აღმოჩნდა, რომ ოპერაცია ძლიერ საჩქარო არ იყო და ამიტომ დოღვინის რჩევით გაუზზაფნეს ტობოლსკის გუბერნატორს თხოვნა, რომელშიაც აწერილი იყო ხსენებული შემთხვევა და თხოვდნ ნება მიეცა დოღვინისათვის ოპერაცია მოეხდინა. მაგრამ, საუბედუროთ, გუბერნატორისაგან პასუხათ მიიღეს, რომ ეს ნებართვა არ შედის იმის უფლებაში, რომ ასეთი ნებართვა უნდა ითხოვოს პირდაპირ შინაგან საქმეთა მინისტრისაგან პეტერბურგში და თანაც ურჩევდა თხოვნა მინისტრის სახელზე გაეგზავნათ. რადგანაც მინისტრთან თხოვნის გაგზავნა და იქიდან ნებართვის მოსვლას ძლიერ ბევრი დრო ჰქირადა, ამიტომ დოღვინმა ნება დაურთველათ მოახდინა ოპერაცია, რომელმაც ჩინებულათ ჩაიარა და ქალი გადარჩა, მაგრამ თითონ მკურნალი ისპრავნიკის ბრძანებით საპრობილეში ჩაამწყვდის და აღთქმისამებრ სისხლის სამართალშიაც მიცეს.

— Fiat justitia, pereat mundus!.. მაგრამ სანამ მართლმსაჯულება თავის საქმეს შევბოდა, სტუდენტი დოღვინი საპრობილეში ტიფთ ავთ გახდა.

რა თქმა უნდა ყველა ამ ამბავმა დიდი მითქმა—მოთქმა გამოიწვია ქალაქში და როდესაც სტუდენტის ავთმყოფობა შეიტყვეს, მთელი ქალაქი აღელდა. თითქმის ყოველ საათობით მოდიოდნ საპრობილეში სტუდენტის პატივის მცემელნი და მოჰქონდათ ვის ყვაკილეი, ვის საქმელი, ვის სხვადასხვა გვარი სასმელები, რითაც უცხადებდნ თანაგრძობასა და სიყვარულს პატიოსანი საქმისათვის უსამართლოთ დასჯილ ახალგაზრდას.

მაგრამ ეს თანაგრძობა არაფრათ ეჭაშნიკა ბ-ნ ისპრავნიკს.

— ეგ არ ვარა. მნახველებმა შეიძლება სტუდენტს გაქცევაშიაც შეუწყონ ხელი. ასეთი ხალხისაგან ეს გასაკვირველიც არ არის და მაშინ მშვიდობით ჩემო სამსახურო, შეიძლება ადგილიც დავკარგო.

და აფრინა გუბერნატორთან თხოვნა. ისპრავნიკი თხოვდა გუბერნატორს სტუდენტი დოღვინი ტრუკალონსკიდან სურგუტში გადაეყვანათ, რადგანაც აქ იმის ყოფნას ძლიერ ცუდი გავლენა აქვს მცხოვრებლებზე. სტუდენტის ავთმყოფობის შესახებ ერთი სიტყვაც არ იყო ნათქვამი. პასუხი ძლიერ ჩქარა

მოვიდა. გუბერნატორმა დააკაყოფილა ისპრავნიკის თხოვნა და ნება დართო სტუდენტი დოღვინი ეტაპით სურგუტში გაეგზავნათ.

ბრძანების სისრულეში მოყვანა ისპრავნიკმა დარაჯებს დაავალა, მაგრამ ამ უკანასკნელებმა ვარი უთხრეს, ჩვენ არ შეგვიძლია უგრძნობლოთ მწოლიარე ავთმყოფი ამ დროს სადმე წავიყვანოთო. ამბავი ეს ოქტომბერში მოხდა.

მაგრამ რადგანაც ბრძანება უთუოთ უნდა ასრულებულიყო, ამიტომ თითონ ისპრავნიკი დატრიალდა, საზოგადოთ გადასახლებულებთან და კერძოთ „პოლიტიკური“ დანაშაულობისათვის გაგზავნილებთან მორიდება ერთნაირ დანაშაულობათაც მიაჩნია აქაურ ადმინისტრაციას. ამიტომ ისპრავნიკმა შეება დროგი, გაიყოლია თან რამდენიმე პოლიციელი და დოღვინის სახლს მიაღდა. კარებში სტუდენტის ცოლი გამთეგება, რომელსაც ისპრავნიკმა მფილდური სახის გამომეტყველებით გადასცა გუბერნატორისაგან მიღებული ბრძანება.

— კარგი, მაგრამ ის რომ უგრძნობლოთ წევს?

— ძლიერ ვწუხვარ, მაგრამ მე ვალდებული ვარ მთავრობის განკარგულება სისრულეში მოვიყვანო.

— რა ვქნა, იმას არაფერი არა აქვს ისეთი... თბილი ტანზე რო ჩაიცვას...

— ნუ გედარდებთ, ისეც წავა. თქვენ ქმარს ხო ზედ მეტი სიცხე აქვს და აი სიცივეზე ცოტათ გაგრილდება, მიუგო უგრძნობლომა ისპრავნიკმა.

მარტო პერანგისა და ზეწრის ამარა გამოათრის გარეთ საშინელს ყინვაში.

ვინ იცის, რა შეემთხვეოდა, რომ ერთ გამვლელს არ შებრალებოდა და თავისი თბილი ქურქი არ გადაეხურა თავგანწირული და კაცთ-მოყვარე სტუდენტისათვის.

ვერც სიცივემ და ვერც ქარბუქმა ვერ შეუშალა ხელი ისპრავნიკს თავისი განზრახვა სისრულეში მოეყვანა. ამგვართ დოღვინმა იშინში ამოყო თავი. აქედან სხვა „გადასახლებულთაგან“ გუბერნატორს გაეგზავნა ტელეგრამა, რომელითაც ეკითხებოდნ, თუ მართლა ვასცა მან ასეთი ყოველივე ადამიანურ გრძნობას მოკლებული ბრძანება. ტელეგრამის მიღებისთანავე გუბერნატორმა შეცვალა თავისი განკარგულება და ნება დართო სტუდენტი საავთმყოფოში დაეწვინათ, სადაც ანხანაგების მოვლითა და აგრეთვე თავისი მაგარი აგებულობის წყალობით სრულიად განიკურნა.

ყველაფერი კარგია, რაც კარგათ თავდება. ისპრავნიკმა თავისი ზედ-მეტი გულმოდგინებობისათვის მიიღო რის ღირსიც იყო, ხოლო ჯანზე მოსულ დოღვინს ნება მისცეს ანტროპოლოგიური გამოკვლევა მოეხდინა სემიპალატინსკის ახლომახლო ადგილებში.

— ნუ თუ ეს მართალი ამბავია?—იკითხავს მკითხველი. ნამდვილ თუ მოგონილი არ ვიცი, მაგრამ თვით იმის წარმოდგენა, რომ შეიძლება ეს მართალი იყოს, ძლიერ სამწუხარო ფაქტია.

ქეთათურის შენიშვნები.

II.

წინა წერილი ექიმების აქაურ მოქმედებაზე ლაპარაკით გავათავე და დღესაც მათით უნდა დავიწყო ჩემი შენიშვნები. იმათზე ლაპარაკი კი დღეიდან უფრო საინტერესო უნდა დარჩეს, რადგან მათი 12 წლის კარჩაკეტილებას ბოლო ედება. ამ მოღვაწეობაში დამსახურებულმა თავმჯდომარე სეერგენკომ ექიმ ქორქაშვილთან მომხდარ ინციდენტის გამო ოფიციალურ წერილით თავი გაანება და 25 იანვარის კრებაზე მის მაგიერ (კენჭით 3 წინააღმდეგ) აირჩიეს აქაურ ინტელიგენციის ერთი წარმომადგენელი ექიმი დ. ნაზაროვი, ასე რომ ამას შემდეგ იმედი უნდა ვიქონიოთ ხსენებული ზასოგადოების კარები გახეთქებისათვის აღარ დაიკეტება.

აგერ ერთი იანვრის თვის განმავლობაში სამი კრება ჰქონდათ ექიმებს. აქ ისინი სხვა ქალაქების კოლეგებს აღარ ჩამორჩენ და შესაფერისათ დაგმეს ღენერალ კოვალიოვის ველური და მხეცური მოქმედება. ამათ თანაგრძობა მახლობელ თავიანთ ამხანაგებსაც არ მოუკლეს და სრული განკურნება უსურვეს ზაბუსოვზე არა ნაკლებ უსამართლოთ დასჯილ ახლახან საურთიერთო ბანკის თავმჯდო-

შარტ არჩეულ ექიმს სიმონ ლორთქიანიძეს, რომელიც ხსენებული ბანკის ძველი ცოდვის მსხვერპლი შეიქნა. სრული განკურნება უსურვეს აგრეთვე ამხანაგს მ. ძნელაძეს, რომელიც დღეს ლოგინათ არის ჩავარდნილი. ექიმ ქორქაშვილის წინადადებით სათანადოდ წერილი გაუგზავნეს აგრეთვე ამ საზოგადოების წევრს ექიმ ნიკ. ქიქინაძეს, რომელიც სამი თვის წინეთ მისდაუნებურათ მოაშორეს ქუთაისს. ექიმ ნასარიძემ კი ესეც არ იკმარა და ურჩია საზოგადოებას, რომ დროის შეუფერებელი და ურიგო არ იქნება შუამდგომლობა აღძვრათ მისი დაბრუნების შესახებ, რაც მეტათ ჩამოართვეს უხუცესმა ამხანაგებმა.

25-ის კრებაზე ექიმ ნაზაროვმა გაახსენა წევრებს, რომ ერობის შესახებ მათ შუამდგომლობას, რომელიც კავკასიის ექიმთა მეორე თავყრილობაზე იყო წარდგენილი, არავითარი შედეგი არ მაყოლია; აგერ მეოთხე წელიწადია მის შესახებ არა ვიცით; ამიტომ ხელახალი მოხსენება გავგზავნათ, სადაც აჯობებს, რომ გავიგოთ მაინც რა ბედი ეწვია იმასო. ზოგი თფილისის სამკურნალო საზოგადოების ან ძველი მისი ბიუროს საშუალებით არჩევდა ამ შუამდგომლობის ბედის გაგებას, ზოგი მთავარმართებლის კანცელარიაზე უთითებდა, ხოლო ექიმი ქორქაშვილი, ადგილობრივ ბიუროკრატიაზე გულგატეხილი, პეტერბურგისაკენ მიიწევდა და იქ მინისტრთა კომიტეტშია ხსნაო, ურჩევდა ამხანაგებს. დღეს ეს კომიტეტი მთელი რუსეთის საჭირ-ბოროტო საკითხებს არკვევს და ჩვენში ერობის საჭიროების საკითხიც იმათ გავაგებინოთ პირდაპირ და ეს უფრო უახლოესი გზა იქნება ჩვენი მიზნის მისაღწევათ. დღეს, დაუმატა მან, ყველამ კარგათ იცის როგორ არ თანაუგრძობდნენ ამ საკითხს ადგილობრივი მართვა-გამგეობის უცხო წარმომადგენელნი რ მათში უპირველესათ მთავარმართ. ყოფილი გოლიცინი. ამისათვის ნურც გიკვიროთ, თუ ჩვენში ერობის შემოღების და სხვა საკითხები აქაურ კანცელარიებს არ გასცილებია, გზის სინათლე არ დაუნახავსო. ბ-ნი ქორქაშვილის სიტყვამ გამოიწვია დიდი აყალმაყალი წევრებში და ერთმა იმათგანმა წამოიძახა: „ამაგზე ლაპარაკის ნება ჩვენ არც კი გვაქვს“.

ჯერ-ჯერობით ყველა ამ აურ-ზაურს ის მოყვა შედეგათ, რომ ექიმი ქორქაშვილი დროებით თემინხაშურაში გადაიყვანეს.

იანვარში მომხდარს ამბებმა ქუთაისსაც სულ სხვა ელფერი დასდო. ორი კვირის შეიარაღებულ დარაჯებისა და კახაკების შიშინობამ ჩაიარა; ცხოვრება კალაპოტში ჩაღდა, მცხოვრებლებიც მშვიდობიან მოქმედებას შეუდგნენ და ყველა შეჩერებულ, დაბრკოლებულ საქმეების გამოგვარებაშია. დღეს ყველა გრძობს წამხედურობით მაინც, რომ ხალხის გულის ტკივილებს წამლობა უნდა და ეს თუ ისე ყველა ზომებს იღებს მის საექიმოთ. რა საკვირველია, ეს „ზომები“, როგორც ახალი ხილი, ჯერ კიდევ ფართო ნიადაგნი არ არიან და ფრთხილი დასაწყისი აქვთ, მარა აქაურ მოღუნებულ ცხოვრებაში ქუთათურებს ესეც გვაკვირვებს და სიამოვნებას გვგვირის...

ამ მხრით პირველი ნაბიჯი „ლათინურ სამზარეულოს“ ცხოვრებიდან გაისმა, თუმცა დროის ანუ მათებურით „ფეხის ამყოღმა“ ბევრ დიბლომიანებს ძალიანაც არ მოსწონდათ და ფარმაცევტებთა დღევანდელ საქციელს „ავათმყოფებთან ბრძოლა“ დაარქვეს, მარა დაკვირვებით საქმის ვითარების გაცნობის და მოლაპარაკების შემდეგ აი რა მოთხოვნილებები დაუქმყოფილეს მათ. 1. შემოღებული იქნას დღეში ორი „სმენა“. შეიდ-შვიდი საათის დღიური მუშაობა შეცვლა, 2. ფარმაცევტებს ბინისა და სასმელ-საქმლის ფასი ხელწე 30 მან დღემდე შეაფთოთქრებთან ხარჯობდნენ და მათსავე ოთახში იდგენ მოსამსახურე ფარმაცევტები). 3. აფთიაქის შეგირდებს

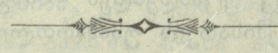
მიეცეს პირველ წელიწადს თვეში 10 მ, მეორეს—15 მ. და მესამეს—25 მ. 4. პროვიზორის თანაშემწეს—45 მ. პირველ წელიწადს, 50 მ. მეორეს და 55 მ. მესამეს. 5. შტატგარეშე მოსამსახურეებს არ უნდა იღებდნენ აფთიაქში. 6. ავათმყოფობის დროს მოსამსახურეებს ერთი თვის განმავლობაში უნდა ეძლეოდეთ ჯამაგირი და ადგილიც არ უნდა დაუკარგონ. 7. დათხოვნისას მოსამსახურეებს უნდა მიეცეთ ერთი თვის ჯამაგირი და დათხოვნაც უნდა ეცნობოს ერთი თვეთ ადრე. 8. გაათავისუფლონ ფარმაცევტები და შეგირდებიც არა ფარმაცევტიულ საქმეებიდან (შტამლაზების და შუშების წმენდა, გავზაფნ-გამოგზავნა და სხვ). 9. ღამიანობით მორიგულმა თანაშემწის და შეგირდის. 10. მოსპონ არსებული დამხმარებელი კასსა. 11. სამსახურის პირველ წელიწადს ორი კვირის თავისუფლება ჯამაგირის გამოუკლებლათ და 12 არავინ დაითხოვონ გაფიცვების გამო.

ქუთათურმა მეაფთეაქრებმა იმდენი დროის შესაფერი გამბედაობა იხმარეს, რომ გარდა სამი უკანასკნელი მუხლებისა, ფარმაცევტების მოთხოვნილება სამართლიანათ იცნეს და ესენიც შეუდგნენ ჩვეულებრივ მუშაობის გაგძობას, თუმცა ბოროტი ენები იმასაც ამბობენ, პირველების მხრით ეს მოსატყუებელი მახე იყო და მალე ისევე შავი კატა ჩამოიბრუნეს შუაშიო. ჩვენ არ გვინდა ბოროტთა ამგვარი ნათქვამობა დავიჯეროთ, რადგან ახლა უკან დახვევა საზოგადოთ მეტათ დროის შეუფერებელ იქნება და კერძოთ მუდამ წინსვლისაკენ მომავალ იმერელი ხალხის შემარცხვენელი...

სასიამოვნოა აგრეთვე, რომ თავიანთ მხრითაც ქუთათურ ფარმაცევტებს სამაგიეროთ ერთგვარი პასუხის მგებლობათ უკისრნიათ: ურთიერთ შიშის საამხანაგო სამართალი შემოუღიათ. აქ ისინი თავიანთ ამხანაგებს განსჯიან რაიმე ცუდი, საერთო მავნებელ საქციელისათვის და შესაფერ ზომებს მიიღებენ იმათ გასასწორებლათ.

შეთანხმების, ნოქართა მოთხოვნილების და დაკმაყოფილების გზას ადგიან აგრეთვე აქაური ვაჭრებიც. პირველი ნაბიჯი ამ მხრით უკვე გადადგეს და დადგინეს, რომ საქმე დღეებში დუქნები გააღონ 1 ოქტომბრიდან 1 აპრილამდე დილის 8 სათიდან საღამოს 7-დი, ხოლო აპრილიდან ოქტომბრამდე დილის 8-დან საღამოს 8 საათამდე. კვირა-უქმე დღეებში კი სრულიად არ იქნება ვაჭრობა. დანარჩენ მოთხოვნილებებზე ჯერ ვერაფერი გადაჭრილ გზას დაადგენ. მხოლოთ თავისუფლებისათვის ვერ იმეტებენ, გარდა თითო-ორიოლა მსხვილებისა, თავიანთ ხელქვეითებს, ხელოსნები, განსაკუთრებით მეწყლე, მეჩქემე, დურგლები თერძები და სხ. ამათ სახელოსნოებში ისევე ძველებური ადითი სუფევს და თუ იმათი უმრავლესობა 8 საათის იქით დუქნის დარაბებს ხურავს, შიგ დამის 11—12 საათამდის ისევე ძველებურათ შრომას ეწევიან თვალეზ ჩამოფხატული, მყვინთავი შეგირდები თითო უფროს ხელოსნის, ქარგლის თავაღმურობით...

ი. ს. მ.

თფილისის საბჭოს დარბაზში.

7 თებერვლის საღამოს არა ჩვეულებრივი ელფერი ეღვასაბჭოს დარბაზი ხალხით იყო გატენილი. აქამდის უხმო ხმოსნები 7 თებერვალს არა-ჩვეულებრივათ ალაპარაკდნ. ბევრი საჭირ-ბოროტოთ კითხვა უნდა გარჩეულიყო ამ დღეს და სწორეთ ამითი აიხსნება ის გარემოება, რომ საბჭოს დარბაზს აუარებელი ხალხი მოაწვა. წაკითხულ იქნა 46 ხმოსნის მოხსენება მეფხოვეთა ინსტიტუტის მოსპობის შესახებ. ლაპარაკობდნენ ცხარეთ, გრძობით. ხმოსნების აზრით ადმინისტრაციამ 3000 ჯაშუში ჩაუყენა თბილისის მოქალაქეთ. ეს ჯაშუშები,

დაქირავებულნი ვითომ და ეზოს გასასუფთავებლათ, თავის საქმეს არ ასრულებენ, მთელი დრო პოლიციის განკარგულების ქვეშ არიანო, ჩვენი ბედ-იღბალი დამოკიდებულია „დვორნიკისაგან“, რომელიც ყოველ წუთში მზათ არის მიიღბინოს პოლიციის განყოფილებაში და დაგვაბეჭდოსო და მერე ხომ იცით რა მოსდევს „დვორნიკის“ დაბეჭდვას—ციხე, ცემა-ტყევა და ათასგვარი ძალმომრეობა. ჩვენ საცემ-სატყევათ დაგვაქირავებინა „დვორნიკები“ ადმინისტრაციამ, რომელიც ამ საქმისთვის საფუცხოვოთ ავარჯიშებს და წრთვნის მათ. აბა შეხედეთ „დვორნიკებს“ დარბევის წინა დღეს... რა აღტაცებით მოვლიან ისინი, კეტებით შეიარაღებულნი, ხვალინდელ დღეს!.. რა შეუბრალებლათ დაგვიწყებენ ხოლმე მერე ცემას ჩვენივე მკისმისხუნნა! ბევრს ხმოსანს თავალით უნახავს, რომ 28 იანვარს მეფხოვები უმოწყალოთ ცემდენ სრულიად უდანაშაულო ხალხს, არ ინდობდენ არავის—არც ქალებს არც ბავშვებს. მერე ვინ დაავალა მეფხოვებს წესიერების აღდგენა? მხოლოთ ადმინისტრაციამ, წინააღმდეგ არსებული კანონისაო. კაცს ვქირაობდეთ, ფულს ვაძლევდეთ; ლაპარაკობდა ხმოსანი ქორიანიცა, და იმის მაგივრათ, რომ მე მემსახუროს, მევე მცემსო. არ გვინდა ბატონო, არც მაგათი გაძლიერებული წესი, არც „დაცვა“ და არასფერიო. ოღონდ თავი დაგვანებონ და ჩვენ მოუვლით ჩვენ თავსაო. საბჭომ ერთხმათ მოიღო 46 ხმოსნის წინადადება და დაადგინა: აღიძრას შუადგომლობა მეფხოვეთა ინსტიტუტის მოსპობის შესახებ.

შემდეგ წაკითხრლ იქმნა მოხსენება 33 ხმოსნისა, რომელთ წინადადებით საბჭომ, ერთ ხმათ, ულაპარაკოთ 2000 მანეთი გადადო 23 იანვარს დაზარალებულთა სასარგებლოთ. კრებამ მოისმინა აგრეთვე წინადადება 38 ხმოსნისა, რომელნიც 23 იანვარს ამბების გამოძიებას და ქალაქის მუშათა მდგომარეობის გამოკვლევას თხოულობენ. ხმოსანმა არგუთინსკიმ გრძნობით დაასურათა 23 იანვარს მომხდარი უბედურება და სხვათა შორის თქვა: ყველასათვის ცხადი უნდა იყოს, რომ მუშები არიან ჩვენი მარჩენელნი, ბევრნაირათა ვართ ჩვენ მათგან დამოკიდებულნი, მაგრამ, სამწუხაროთ, სრულებით არა ვიცით რა ამ ჩვენი მარჩენელების შესახებ, არ ვიცით როგორ ცხოვრობენ, რას საჭიროებენ... ვიცით მხოლოთ ის, რომ მუშები მოკლებულნი არიან თითქმის ყველა უფლებებს. ის, რაც სხვისთვის კანონიერია—მუშებისთვის აკრძალულია; კანონი სასტიკათ სჯის მათ, როდესაც ისინი იკრიბებიან და თავიანთ ჭირ-ვარამზე თათბირობენ, მაშინ როდესაც მთავრობა მექარხნებს დახმარებასაც კი უწყევს გაფიცვის დროს... იმ დროს, როდესაც ჩვენ თვალ წინ ათასგვარი უსამართლობა ხდება, ჩვენ ლაპარაკის ნებასაც კი არ გვაძლევენ.

23 იანვარს პოლიციამ ქალაქი აიკლო, ყახახები და დვორნიკები ხალხს მიუსია... მრავალი მოქალაქის სისხლი დაიღვარა იმ დღეს ტფილისის ქუჩებში. უმოწყალოთ ცემდენ ყველას—ქალებს, ბავშვებს, მოხუცებულებს!. პრესა კი ამ დროს სდუმდა, კრინტსაც ვერ ძრავდა. ამიტომ ჩვენ ვაღდებულნი ვართ დაუყოვნებლივ მოვითხოვოთ სიტყვის, ბეჭდვის, კრებების, კავშირების და გაფიცვების თავისუფლება და კანონის წინაშე საზოგადოების ყველა ნაწილის თანასწორობაო. ქალაქის მოურავმა წაუკითხა კრებას 700 მოქალაქის მოხსენება, რომელნიც თხოულობენ მეფხოვებისაგან დაფარვას და „დვორნიკთა“ ინსტიტუტის მოსპობას. ამასთან ერთათ წაკითხულ იქმნა ნაფიცი ვეკილების და მათი თანაშემწეების რეზოლიუცია. ვეკილები პრეტესტს აცხადებენ ადმინისტრაციის მხეცურ მოქმედების შესახებ და გადაუწყვეტია დაზარალებულ მუშებს იურიდიული და მატერიალური დახმარება გაუწვიონ.

ხმოსანმა გიორგი თუმანაშვილმა წინადადება შეიტანა—ვიშუაღვომლოთ, რომ 1899 წლის 15 მაისის დროებითი წესები მოისპოს. ამის შესახებ სიტყვა წარმოთქა ხმოსანმა ალ. არგუთინსკიმ, რომლის აზრით ადმინისტრაციის განუსაზღვრელ უფლებას კავკასიაში ბევრი ვნება მოაქვსო. ხმოსანმა გაახსენა კრებას, თუ როგორ ჩაერია საქმეში ადმინისტრაცია, როდესაც ქალაქმა ტრამვაის გამოყიდა მოიწადინა და ეს მომგებიანი საქმე ხელიდან გამოაცალა. ვითხოვეთ ქალაქში საჯარო სამკითხველოს გახსნა და ადმინისტრაციამ უარი გვითხარაო; ვითხოვეთ უმაღლესი სასწავლებელის გახსნა და ამაზედაც უარი გვითხრესო. ყოველ ჩვენ კეთილ განზრახვას მთავარმართებელი წინ ეღობებოდა და ბოლოს პასუხის გებაშიაც კი მისცა ყველა საბჭოს წევრებო. ყველა ამან ქალაქის საქმეები, რასაკვირველია, უკან დასწია. საჭაროა, რომ ეს საგანგებო უფლებები მოისპოს ჩვენშიო,—ამობდა ხმოსანი. მაგრამ ეს არ კმარა: იქ, სადაც არ არსებობს თავისუფლება სიტყვის, კრებებისა, კავშირებისა და გაფიცვებისა, იქ, სადაც გამეფებულია ადმინისტრაციის თვითნებობა, ძალმომრეობა, საზოგადოებრივი ცხოვრების რიგიანი მოწყობა შეუძლებელიაო; ხალხი შეფოთავს დღეს ამისგამა, ამობოქრებულ ზღვას მოგაგონებთ დღეს მთელი რუსეთი... რომელის დამშვიდება მხოლოთ მაშინ შეიძლება, როდესაც დამყარდება კანონიერება. კანონიერი და მშვიდობიანი ცხოვრება კი მაშინ დამყარდება, როდესაც კამონდებელი ხალხი იქმნება, როდესაც თვით ხალხი განაგებს თავის ყოფაცხოვრებასო. ხმოსნის სატყვას აღტაცებით მიეგება დამსწრე საზოგადოება. ამით გათავდა 7 თებრვალს სხდომა.

ვისურვებთ, რომ ამისთანა სხდომები თფილისის „მამებს“ ბევრჯერ მოეხდინათ*).

საზოგადოებრივ-ისტორიული წერილები.

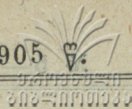
(რუსულიდან თარგმ. ლ. ელიავასი)
(შემდეგი.—იხ. „მოგზ.“ № 4).

III.

ქალაქის დემოკრატია ძველათ.

როცა გარემოება ხელს უწყობდა, თემობითი ცხოვრება დემოკრატიის ახალ აღორძინებას ედებოდა საფუძვლათ. ეკონომიური ურთიერთობის შევლევმა განვითარებამ აღმოაცენა და დაამაკვირდა ხელობა და ვაჭრობა იმ თემებში, რომელთაც საამისოთ ან მოხერხებული ადგილი ეკავათ ან პოლიტიკური პირობები უწყობდა ხელს. ასეთ თემებში მცხოვრებთა რიცხვი და მათი სიმდიდრე მაჭულობდა. აი ამ სიმდიდრის და თავის თავის დასაცავათ თემებმა ირგვლივ შემოივლეს ზღუდე და ქაჯაქებათ გადაიქცენ. ასეთი ქალაქები განსაკუთრებულ კარგ პირობებში დიდ ძალას და გავლენას იხვეჭდა. ბევრმა მათგანმა მოახერხა თავის დამოუკიდებლობის შერჩენა ან ხელ ახლა დაბრუნება თუ დაკარგული ჰქონდა. ზოგმა იქამდისაც მიახწია, რომ თვით გახდა მბრძანებელი, სხვა თემები დაიპყრო, სახელმწიფოები დაარსა; ზოგი ასეთი სახელმწიფო სივრცით მონარქიასაც არ ჩამოუვარდებოდა, ასეთია, მაგალითათ ათინის სახელმწიფო. გარდა ამისა, ყველამ კარგათ იცის თუ რა ვეებერთელა, მსოფლიო სახელმწიფო შექმნა რომის ქალაქის თემმა.

* აქ უნდა აღვნიშნოთ ის გარემოება, რომ როდესაც მუშებზე და მათი მდგომარეობის გაუმჯობესობაზე ლაპარაკობდენ ერთი, ხმოსანი (გენერალი) სხდომიდან წავიდა.

ქალაქის სიმდიდრისა და ძლიერების ზრდასთან ერთად თვით ქალაქში მწვავე სასტიკი ბრძოლა იყო გაჩაღებული.

გლეხის უბანი პირველათ სასოფლო თემის მსგავსი იყო. მიწები, რომელიც ჯერ კერძო მესაკუთრის ხელში არ გადასულიყო, თემს ეკუთვნოდა. ყველა მცხოვრებლები თემის წევრებათ ითვლებოდა და სათემო მიწებით საერთოდ ან ცალცალკე თემისაგან მიერ დადგენილი წესის თანახმად სარგებლობდნენ.

თუ თემში ვინმე უცხო მოვიდოდა, რაც ძლიერ იზვიათათ მოხდებოდა ხალხმე, რადგან მეურნეობა მტკიცეთ აკავშირებს მიწათმოქმედს მიწასთან და თუ თემი მას მიიღებდა, მაშინ იგი სრულ თანასწორ უფლებებთან წევრად ხდებოდა, მიწა ხომ მაშინ საქიროზე მეტიც იყო.

ზემოთ აღნიშნული წესი პირველათ ქალაქებში შეიცვალა. ქალაქი ძლიერ იზიდავდა ახლო მახლო და შორეულ მცხოვრებთ, ზოგჯერ უცხო ქვეყნელებსაც, რადგან მისგან დიდ სარგებლობას გამოელოდნენ. შემოსახლებულთა რიცხვი მატულობდა, რის გამო მიწის სივიწროვე საგრძნობელი შეიქნა, მას ფასი დაეღვა. ამ მიზეზით თემის ძველმა წევრებმა შემოსახლებულებისთვის მიწების ძლიერად თავი დაანებეს და თანასწორ უფლების მატარებლათ მხოლოდ თვით თავისი თავი გამოაცხადეს. ამგვარად თემი შეიქნა კარჩაკეტილი ორგანიზაცია. ამით იწყება ბრძოლა თვით ქალაქში: გაჩნდნენ ერთი მხრით მიწათმფლობელი და ვაჭარი არისტოკრატია, პატრიციატი, და მეორე მხრით დანარჩენი მკვიდრნი—პლებეები, რომელთაც არა თუ სათემო მიწებით სარგებლობის ნება არ ჰქონდათ, არამედ სახალხო კრებებზე მონაწილეობის უფლებასაც მოკლებული იყვნენ, მაშინ როდესაც ამ კრებების ხელში იყო საკანონმდებლო და სამოსამართლო უფლებები და საზოგადოების მართვა-გამგეობის მეთვალყურეობა.

ეს თემიდან გამორიცხულნი თავდაპირველად მოთმინებით იტანდნენ თავის უფლებობას, სანამ იმათ შემოსვლის უფლებიანი წევრები თურგნიდნენ მათ თუ ყოველთვის თავის უმეტესობით არა, ეკონომიური მნიშვნელობით მაინც; მარა პატრიციების ეკონომიური მნიშვნელობა თანდათან კლებულობდა, უფუფლებო პროლეტარიების კი ძლიერდებოდა, რადგან მათი რიცხვი და ეკონომიური გავლენა მატულობდა. მიწათმოქმედებამ ქალაქის ცხოვრების საფუძვლობაზე ხელი აიღო და პირველ ადგილზე ვაჭრობა-მრეწველობა წამოიჭიმა. ეკონომიური ძალა მიწათმოქმედებიდან ვაჭარ-ხელოსნებზე გადავიდა. რაც უფრო წინ მიდიოდა ასეთი განვითარება, მით უფრო მეტ ძალას გრძნობენ ვაჭარ-ხელოსნები და მით უფრო აუტანელი ხდებოდა მათთვის უუფლებობა, და მით უფრო მედგარ წინააღმდეგობას უცხადებდნენ პლებეები პატრიცებს. რა ექნათ? პატრიცები იძულებულნი შეიქმნენ დაეთმოთ: პლებეებმა მოიპოვეს უფლება მმართველობაში მონაწილეობის მიღებისა და სათემო მიწებით სარგებლობისა. პლებეების მონაწილეობამ ქალაქის გამგეობაში თანდათან იმატა და შესამჩნევი ძალა მოიპოვა დანარჩენ კლასებთან შედარებით.

ზოგჯერ საქმე იქამდის მიახწევდა, გარემოება ისე შეუწყობდა ხელს, რომ სამმართველო კრებაში, რომელსაც მინიჭებული ჰქონდა უფლება კანონები გამოეცა, თანამდებობის პირები აერჩია და რამდენიმეთ სასამართლოს საქმეებიც ეწარმოებია, მთელი ხალხი იღებდა ადრინდელურად მონაწილეობას.

ახალ საფუძვლელზე ძველი დემოკრატის ასეთი განახლების ბრწყინვალე მაგალითს ქ. ათინა წარმოადგენს, რომელიც დიდი სახელმწიფოს შუაგულ ადგილათ, ცენტრათ გადაიქცა. რა შედეგი მოყვა ამ პირდაპირ სახალხო კანონმდებლობას?

დიდი სახელმწიფოს მართვა-გამგეობა მეტათ რთული და

ძნელი საქმეა; ათინელებმა გამოიჩინეს სრული უნარი ჰკუიანს მთავა-გამგეობაში, მხოლოდ ეგაა თითქმის მთელი თავისი დრო ამ საქმესთვის უნდა მოენდომებინათ.

ასეთმა გარემოებამ პოლიტიკური უფლება ფაქტიურად ხალხის იმ ნაწილს ჩაუგდო ხელში, რომელსაც შეეძლო მთელი თავისი დრო შეეწირა ამ საქმისათვის, მარა ამ ნაწილში არც მახლობელი სოფლის გლეხობა შედიოდა, იმისდა მიხედვით თუ რაოდენი მოქალაქეობრივი უფლება ჰქონდათ ათინაში მათ და არც ქალაქის ხელოსნები. სახელმწიფოს მართვა-გამგეობა, კანონმდებლობა და უმაღლესი სასამართლო იმ პირთ ჩაუვარდა ხელში, ვინც სხვისი ნაოფლარით ცხოვრობდა, მუქთა-ხორა მდიდრებს და მეორე მხრით მუქთა-ხორა ლატაკებს: ე. ი. მსხვილ მიწის მესაკუთრეთ, მსხვილ ვაჭრებს, მექარხნეებს¹⁾ და პროლეტარებს²⁾

კლასს გარეშე დარჩენილ (დეკლასირირებული³⁾) პროლეტარისათვის არ არსებობს კლასობრივი ინტერესი. პოლიტიკური უფლება მისთვის მხოლოდ საშუალებაა დაიკაყოფილოს თავის პირადი, დროებითი ინტერესები, და ვერასოდეს ვერ აწარმოებს სახელმწიფოს საქმეებს ერთი რომელიმე განსაზღვრული კლასის ინტერესების მიხედვით. პროლეტარები თავის პოლიტიკური გავლენით ვაჭრობდნენ, ვინც მეტს მიცემდა, მას მიყიდდნენ, ე. ი. მდიდრებს. მდიდრები იმათ გულს მოწყალებით და ღღესასწაულებს გამართვით, ე. ი. „პურით და გასართობით“ იგებდნენ. სწორეთ ისე, როგორც რომში, მხოლოდ აქაური გასართობი აქ სხვა ნაირი იყო. ამის საშუალებას კი მონობა იძლეოდა. ერთი მხრით იმის გამო, რომ საშუალო კლასებს სურდათ მდიდრების გავლენა პროლეტარებზე შეესუსტებიათ, და მეორე მხრით თვით პროლეტარებს სურდათ რაც შეიძლება მეტი პირადი სარგებლობა ენახათ სახელმწიფო საქმეებში ჩარევით, წარმოდგა სხვადასხვა გვარი დაჯილდოება საზოგადო საქმეებში მონაწილეობისათვის: შემოიღეს ჯამაგირები სასამართლო და სახალხო კრებებში, ასე გასინჯეთ გასართობზე დამწერსთვისაც ჯამაგირი შემოიღეს. რას უნდა დაეფარა ეს ხარჯი? ერთი მხრით მდიდრებზე გაწერილ გადასახადით, ე. ი. მონების შრომით მოპოებული ქონებით, რომლებიც ხელახლა ათინელთა გაბატონებული ხალხის მარჩენალი შეიქნა და მეორე მხრით, იმ გადასახადებით, რომელიც შემოქონდა დამოკიდებულ მოკავშირე თემებს.

ეს კიდევ არაფერი. პერიკლის დროიდან ათინელი სახელმწიფო მოღვაწეები პოპულიარობის, გავლენის, მოსახვეჭათ რაც დამარცხებულ მტერს მამულებს ჩამოართმევდნენ, კლერგებათ, ე. ი. უბნებათ, დაყოფდნენ და ათინელ მოქალაქეთ ურიგებდნენ. ასეთი უბნების მიმღებთ დაერქვა კლერგუხები, ე. ი. უბნის მებატრონეები. თუ ამ ზომებით სახელმწიფო მოღვაწეებს უნდოდათ არაფრის მქონებელი მოქალაქე მიწის მუშათ გაეხადათ, უნდა გამოეტყდეთ, ეს ზომა სრულიად უვარგისი იყო. პროლეტარებისთვის ბევრათ უფრო სასიამოვნო იყო სრულიად უშრომლათ ათინაში ექეიფათ და მხიარულათ დრო გაეტარებიათ, ვიდრე სოფელში ჰაპანწყვეტით ეტარებია ერთ-

1) ათინაში მრავალი ისეთი ქარხანა იყო, სადაც მონები მუშაობდნენ. ერთხელ პელოპონესის ომის დროს, სპარტელების მიერ დაკავებულ დეკოლიას გაიქცა ათინიდან არა ნაკლებ 20,000 მუშისა, მათგან უმეტესობა ქარხნის მუშა იყო. დემოკრატთა პოლიტიკოსი კლეონ „მეტყავე“ ხელახალი კი არა, ტყავის ქარხნის მებატრონე იყო.

2) როგორც შემდეგიდან მკითხველი გაიგებს მაშინდელ პროლეტარებსა და ღღევანდელ პროლეტარებს შორის არავითარი მსგავსება არ არის.

3) Деклассированный ეს ის პირია, რომელიც თავის კლასს მშორდა და არც სხვა რომელიმე კლასშია შესრული.

ფეროვანი ცხოვრება. აგრეც მოხდა. მათ ქალაქში არჩიეს დარჩენა და მიწები კი ძველ მებატონეებზე გასცეს იჯარით. ამგვარათ, კლერუხიამ არსებითათ ის ცვლილება მოახდინა, რომ პროლეტარებს მიუჩინა გადაძვლები გლეხები სოფელში, რომლებიც მათთვის მუშაობდნენ. ეს წესი საკმაოთ გვიხსნის, თუ რათ ჰქონდა ათინელებს უზომო წაღილი ჩაეგდოთ ხელში სხვისი მიწები. ამასთანავე ეს გარემოება იმ საოცარი სიმძულვარის მიზეხსაც ცხად-ყოფს, რომელსაც გრძნობდნენ ათინელებისადმი ყველა ქვეშევრდომი თემები.

ასეთი ზომებით მდიდრების გავლენა ხალხის დარბობა და უკმ ნაწილზე კი არ შესუსტდა, წინააღმდეგ საშუალო მშრომელმა ხალხმაც კი მუშაობაზე გული აიყარა და პოლიტიკურ მოღვაწეობის საშუალებით შეუდგა გამდიდრების წყაროს ძიებას. ასეთი წესი სწორეთ რომ სულ ახალ-ახალ პროლეტარებს მატებდა სახელმწიფოს.

სანამ დაქირავებული პროლეტარები გაჩნდებოდნენ, დემოკრატიას მხოლოთ მშრომელი, საშუალო კლასი, ე. ი. გლეხები და ხელოსნები უჭერდნენ მხარს. პროლეტარები კი მხოლოთ თავის უფლებობით და თავისუფლებით ვაჭრობდნენ და ვერასოდეს ვერ ბედავდნენ სერიოზულ ბრძოლაში ჩარევას. აი ამიტომ, როგორც კი ათინის მცხოვრებთა მასსა გაპროლეტარდა, ხალხის თავისუფლების დამხობა აუცილებელი შეიქნა.

ამ გზით მიდიოდა განვითარება, როგორც ვიცით, რომ-შიაც.

ამგვარათ ჩვენ ვხედავთ, რომ „პირდაპირი სახალხო კანონმდებლობა“ აქაც, როგორც ბარბაროსობის ხანაში, სხვის შრომაზე იყო დაფუძნებული. ბარბაროსობის ხანაში ქალების შრომა, ცივილიზაციის—მონების და მოხარკეთ. და როგორც ვეღურ ხანაში საყოველთაო თავისუფლებას დესპოტიზმი მოყვა, ისევე დესპოტიზმით დასრულდა ქალაქის თემთა დემოკრატიის ახალი აღორძინებაც.

(შემდეგი იქნება).

ქ უ რ ნ ა ლ - გ ა მ ე თ ე ბ ი დ ა ნ .

რუსულ გაზეთებში ამ უკანასკნელ დროს დაჯინებით ლაპარაკობენ საერობო კრების—„ზემსკი სობორ“-ის—მოწვევის შესახებ. „ნოვ. ვრ.“-ს რედაქტორს, ა. ს. სუვორინს, ამის შესახებ ულაპარაკნია ერთ სახელმწიფო მოხელესთან და ლაპარაკის საგანი შემდეგი ყოფილა:

„საერობო კრების“ ანუ ზარდაშენების მოწვევა ფრად რთული საგანია; ბევრი სკიასხი უნდა გადაწედე წინდაწინვე. ამასთვის მოწვეული უნდა იქმნას განსაკუთრებული სარედაქციო კომისია, სადაც, მთავრობის მოხელეთა და არჩეულ პირთ გარდა, ისტორიკოსებიცა და სხვა სპეციალისტებიც უნდა იყვნენ. საერობო კრების მნიშვნელობა დამოკიდებულია იმაზე, თუ ვინ იქნება მოწვეული და რამდენი წარმომადგენელი ეყოფება იმპერიას. უკველივე წინდაწინვე უნდა იყოს მოსაზრებული. კრებაში უნდა მოყვნენ საუკეთესო პირები. რასაკვირველია, წინდაწინვე ზარტიების ავტორცია მოხდება, მთავრობაც თავის მხრით ფრთხილათ იქნება. კრებაში უთუთათ უნდა იყვნენ მიწათ-მომქმედთა, მიწათ-მუდამებელთა, ვაჭართა, მრეწველთა, მუშათა და აგრევე მეცნიერთა წარმომადგენლები. თეორეტიკოსები პრესისშიაც საკმაოთ ბევრია; პრესის თავისთავათაც გაძლიერდება და გაუღენას იქნაიებს საერო კრებაზე. რაც უფრო მეტ ადგილს ეყოლება წარმომადგენლები და რაც უფრო ბევრი იქნება ამათ რიცხვი, მათ უმჯობესია საქმისათვის. კრებაზე, რასაკვირველია, უმეტესობა რუსების უნდა იყოს, — ამ მკვიდრთა, რომელთაც შექმნეს რუსეთის იმპერია. სამარ-

თლანი იქნებოდა, ზოგიერთი განაპირა ქვეყნები და ხალხები სულ გამოგვირცხნა და ისე გავგონაღკეპებისა, როგორც ჩრდილოეთ ამერიკაში ტერრიტორიების განცალკევებული შეტატებისა. ამ მხრით ჩვენი იმპერიის მდგომარეობა უფრო განსაზღირია, ვიდრე ინგლისისა, საფრანკეთისა, გერმანიისა და იტალიისა, სადაც ერთგვარი ეროვნება ცხოვრობს და კალენიებიც დაბნეული აქვთ სხვა-და-სხვა ქვეყნებში. ჩვენი კალენიები ერთათ არის მეტროპოლიასთან; ხალხიც ბევრია სხვა-და-სხვა. შესაძლებელია, რომ რუსეთის საერო კრებაში, გარდა ევროპისებურ ზარტიებისა—კონსერვატორების, ლიბერალების, სოციალისტების—განხდება ნაციონალური ზარტიები: პოლონური, ლიტუური; მადარუსული, სომხური, თათრული, ქართული, ებრული, ლატიური და სხვა. ეს მძიმე მთავრობა და საქმე ვაჭეს, რომელიც ავსტრიას გვაგონებს. ამაზე წინდაწინვე კარგათ უნდა ვიფიქროთ. საერთო საერო კრებაში თინდასდიელებიც უნდა იყვნენ, რადგან თინდასდიას საერთო საიმპერია ინტერესებიც აქვს და გარეშე შეურუბლათ ვერ დაჩნება.

საჭირო იქნება იმპერია რამდენსამე საარჩევნო ოქლათ გაიფოს და მხედეულობაში იქმნას მიღებული სხვა-და-სხვა ერთათერთობა, ისტორიული, გეოგრაფიული და ეთნოგრაფიული თვისებანი, იმ პირობით-კი, რომ რუსებს უპირატესობა ჰქონდეს. საერო კრებაში ლაპარაკი უთუთათ რუსულ ენასე უნდა იყოს, ამაში ვერაფერს დავთმობთ; ამიტომ არჩეულთ უთუთათ უნდა მოკითხოს რუსულ ენის ცოდნა. ხოლო სწავლის ცენზო საჭირო არ ირის. წერა-კითხვის არამცოდნე გლეხსაც იგივე უფლება უნდა ჰქონდეს, როგორც განათლებულს ადამიანს. დემუტატოა რიცხვი შეიძლება 1500-მდე ავიდეს. ასეთ მრავალრიცხვობას არ უნდა შეეუშინდეთ, რადგან საერო კრება შეიძლება ზატარ-ზატარა კრებებზე გაიფოს. გაზეთებში აქა-იქ ის აზრიც გამოითქვა, რომ არა ქრისტიანები არ უნდა იყვნენ კრებაში, მაგრამ ეს შეუწყნარებელია, რადგან მართლ მამა-მადიანების რიცხვი უდრის, მაგალითათ, ქრისტიან ლეტრანგთა და კათოლიკეთა (11%) რიცხვს.

**

ამავე საგანს ეხება გაზეთი „ნოვოსტი“, რომელიც ამბობს: გაზ. „ნოვ. ვრ.“-ში წერენ: „ახლანდელი წეს-წყობილება ამას იქით აუტანელია“...

თუ კი იქ ამას ამბობენ, რადა უნდა იფიქრონ გულწრფელმა, ზარტიანმა, სამშობლოსათვის თავდადებულმა კაცებმა? უკვლასათვის აშკარა შეიქნა, რომ ასე ცხოვრება აღარ შეიძლება, უბედურმა ომმა და უკანასკნელმა შინაურმა ამბებმა გაადვიდა საზოგადო სინილისი და დაწმუნა უკვლა, რომ უნაყოფთა ეყოფილი ის, რაც დღეს „რეფორმების“ სახელით გვაწვდიან.

„მხოლოთ თავისუფალ ხალხს, თავის მიერ თავისუფლათ ამოჩეულ წარმომადგენელთა მოქებით, შეუძლია იხსნას რუსეთი“...

ეს სიტყვები უკვლას ენაზე აკრია დღეს. მეცნიერი თუ მუშა უკვლა ამას თხოულობს დღეს. ამიტომ საკვირველი არ იქნება, თუ საერო კრება („ზემსკი სობორი“) მოხდა.

საკითხი მხოლოთ ის არის, რა უფლებები ექნება ამ საერო კრებას და როგორ იქნება იგი ამოჩეული?

უწინდელი საერო კრებები, ცხადია, დღეს აღარ გამოდგება.

ხალხმა თვით უნდა მიიღოს მონაწილეობა კანონმდებლობაში, განახორციელოს სისრულით თავისი ნება.

თუ საერო კრება მოწვეულ იქმნება ბიუროკრატიულ მოხელეების ზრეკრამით, როგორც კრება „მცოდნე პირთა“,

უბრალო რჩევის მისაცემით, თუნდ ერკობათა წარმომადგენლები მოიწვიონ, ამგვარი კრება ვერ იქნება-გამომსახრეელი საქმე-
 უბო სურვილებისა, ვერ მოიხვედრება ნდობას.

თუ იქნება საერთო კრება, უნდა იყოს ისეთი, რომ ქვე-
 უხს ენდობოდეს.

და ეს შესაძლებელი იქნება მხოლოდ მაშინ, თუ მისი
 წევრები არჩეულ იქნებიან სხვა-და-სხვა კუთხეში, მაზრებში,
 საეკლესიო, ბინდანი, თანასწორ და დახურულ კენჭის ურით.

თუ კრებაზე მხოლოდ ვაჭარათა წოდების, ქადაქის და
 ერკობების წარმომადგენლებს მოიწვევენ, ამას არ მოყვება სასურ-
 ველი შედეგი, რადგან ვერ გავიგებთ ქვეყნის ნამდვილ აზრს.

ერკობებში ხმოსანთა 90 პროცენტი თავად აზნაურები
 არიან, საქადაქა სამართველობებში—მხოლოდ სახლის ბატონ-
 ნები...

ვისი-და წარმომადგენლები იქნებიან საერთო კრებაზე?
 აზნაურები, ვაჭრები...

ნამდვილი ხალხი კი არ იქნება, ხალხის ხმას ვერაფერ
 ვერ გაიგებთ.

„ნოვოე ვრემის“ ემანიან, თუ ხსენებულის წესით იქმნენ
 მოწვევულები საერთო კრების წევრები, ურამები ახსებენ კრებასა.

მაგრამ ასეთი სისუფილე შეუძლიან თქვას მხოლოდ
 „ნოვოე ვრემის“-ს, სხვას არაფერს.

**

გაზ. „ნაშა დნი“ არჩევს გაზ. „ნოვოე ვრემის“ თანა-
 მშრომლის ლ. ლ. ტოლსტოის აზრს „საერთო კრების“ წარ-
 მობადგენლობის შესახებ. ტოლსტოის აზრით, თითოეულს წოდ-
 დებას თავისი წარმომადგენელი უნდა ყავდეს საერთო კრება-
 ში, მაგ., თავად-აზნაურთა წოდებას, მოქალაქეთა, გლეხთა,
 სამღვდელთა და სხვ. და სხვ.; ასე ყოფილა შვედეთში და
 ჩვენშიაც ასე უნდა იყოს. „ნ. დ.“-ს აზრით, ასეთი შეხე-
 დულება ყოველად შეუწყნარებელია დღეს ჩვენში და გარდა
 ამისა დიდი განსხვავებაა ამ მხრივ შვედეთსა და რუსეთს შორის.

შუამდ სწრაფი საუკუნეებში,—ამბობს გაზეთი,—შვე-
 დეთის წოდებანი წარმომადგენლებს ძლიერ პოლიტიკურ კონტო-
 რაციებს; შვედეთის სეიმებს, რომელნიც შედგებოდნენ ამ კონ-
 ტორაციათა წარმომადგენლებისგან, უხსოვარი დროიდან ქა-
 დათ გავლენა სახელმწიფო და საზოგადო საქმეებზე. მაგა-
 დითათ, 1720—1771 წლებსი კი სეიმი, განაგებდა სა-
 ხელმწიფო საზოგადო და საგარეო პოლიტიკის საქმეებს, სეიმი
 ნიშნავდა უმაღლეს ადმინისტრაციის მოხელეებს, მოთხოვდა
 ახგარეის სახელმწიფო საბჭოს, რომელიც მხოლოდ ადმის-
 რაციული დაწესებულება იყო.

და მის შემდეგ, როდესაც გუსტავ III-ემ განაძლიერა
 მეფის უფლება, როდესაც სეიმს ჩამოერთვა ზოგიერთი უფ-
 ლებანი, აი რას წერდნენ წარმომადგენლები თავად-აზნაურთა,
 მოქალაქეთა, სასულიერო წოდებისა და გლეხთა 1772 წლის
 „Regeringsformen“-ში:

„ჩვენ, დაეს აქ შეკრებილმა სახელმწიფოს წარმომად-
 გენლებმა, საჭიროთ ვცანით დაგვემტკიცებინა ყოველივე ესე
 დასამყარებლათ წესიერებისა სახელმწიფო მართვა-გამგებლათში
 ჩვენის თავისუფლებისა და მშვიდობისათვის, აგრეთვე თავი-
 სუფილებისა და მშვიდობისათვის შინ დაჩვენებულ ჩვენთა ძმათა
 და ყოველთა, ვინც დაბადებულა და დაიბადება. ჩვენ ვცნა-
 დებთ ამით კვლავ, რომ საშინლათ გვეზიზღება მეფის თვით-
 მხედობლობა და ვთვლით ჩვენთვის დიდ ბედნიერებათ, მა-
 ტივით და ხასარებლათ, ვიყოს და ვინცნაერთ თავისუფლად,
 დამოუკიდებლად, კანონის-მდებლად წოდებულთ და უნდა ვემორ-
 ხედებოდეთ ამ კანონებს ძლიერი, მაგრამ კანონით შეზღუ-
 დული, მეფის ხელქვეით; ამასთანავე ჩვენცა და ივიც უნდა

ვიყოთ შეზღუდული და დაფარული კანონით, რომელსაც
 შეუძლიან გვიხსნას ჩვენ და ჩვენა საუარული სამშობლო გან-
 სდებლათგან ახარებისა, თვითმკობისა, თვითმხურბელობი-
 სს, არისტოკრატისა და რელიგიონის მხრივ მთელი საზო-
 გადოების საზიანთ თვითთველის მოქალაქის დასამძიმებლათ
 და შესწუხებლათ“.

სეიმის განსაკუთრებულმა დამწესებელმა კრებამ დაწესა
 1809 წლის კონსტიტუცია; 1866 წ. სეიმმა დაწესა ახალი
 კონსტიტუცია, რომელმაც გააუქმა წოდებათა წარმომადგენლობა
 და შემოიღო საზოგადო-ევროპული პარლამენტის მმართველობა.
 აი ის პოლიტიკური სკოლა, რომელშიც განვლილ
 შვედეთის წოდებებმა მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში. და ჩვენ-
 მა თავად-აზნაურობამ, მოქალაქეობამ, სოფელიებამ და სასუ-
 ლიერო წოდებამ—სად მიიღეს მათ თავისი პოლიტიკური აღზრ-
 და? სადა აქვთ მათ პოლიტიკური ტრადიციები?“

ამჟამად, რომ დღეს წოდებათა წარმომადგენლობაზე ლა-
 პარაკი აღარ შეიძლება, ამან დიდი ხანია მოკამა თავის დრო;
 დღეს მხოლოდ მოქალაქეთა წარმომადგენლებზე შეიძლება
 ლაპარაკი.

რედ.-გამომც. ი. პ. როსტომაშვილი.

ზ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა ნ ი.

თფილისის კერძო სამკურნალო

მკურნალის დ. ა. გედევანიშვილისა.

ავადმყოფებს იღებენ ყოველ დღე.

დ ი ლ ი თ:

- ბ. ი. ჭიჭინაძე. კბილის 8—9 საათ.
- გ. გ. მაღალაშვილი. შინაგანი, ოთხშაბ. 9—10 საათ.
და კვირაობით 9—11 საათ.
- ა. ი. ბალარჯიშვილი.—ბავშვებისა. 9¹/₂—10¹/₂ ს.
- ბ. ტ. ბულინი.—ყურისა, სასისა და ცხვ. 10—11.
- გ. დ. ლამბაშიძე.—შინაგ. სამშ., ხუთშ., პარაკ. და
შაბათობით 11—12.
- დ. ა. გედევანიშვილი.—შინაგანი, და ნერვების: 12—1 ს.
- ქ. ქალი ე. კ. იოსელიანი.—ქალისა და საბებიო, სამშ.,
ხუთშ. და შაბათ. 12—1 ს.
- კ. ნ. დიასამიძე.—გენერული და კანისა 12¹/₂ 1¹/₂ საათ.
- ს. ს. ალექსი-მესხიშვილი.—ხირურგია 1—2.
ოპერაციების გავტება შეუძლიანთ გარეშე ექიმ-ხირურ-
გებსაც.
- ფასი რჩევისა და დარიგებისა 50 კაპ., საავათმყოფოს
აქვს ოცი საწოლი. სამკურნალოში ოპერაციები მორიგებით.
კრავატები დღეში ღირს სამი მან. საზოგადო და ნომერი—5 მ.
ადრესი: კუკია, ველიკოკნიაჟსკის ქუჩა, (კუკიის ხიდიდან მეცხრე
სახლი) სახლი აბრამოვისა, № 9. მიხეილის ქუჩიდან-კი 34 ბ.
ბელაფონი № 274.

საქმასწავლო ჟურნალი

„ნ ა კ ა დ უ ლ ი“

სურათებით მცირე ფლოვან და მოზრდილ ყრმათათვის.

თვეში ორჯელ, სამი წიგნი: ორი მცირე ფლოვანთათვის და
 ერთი მოზრდილთათვის პედაგოგიურ ფურცლის დამატებით.

წელიწადი იხგარისება 1-ლ ნაკებრიდან 1-ლ ნაკებრამდე.

შურნალის ფასი: ერთთ ორივე გამოცემა ღირს წე-
 ლიწადში 5 მან., ცალ-ცალკე 3 მან. ნახევარის წლით ორივე
 გამოცემა—2 მან. 50 კ., ცალ-ცალკე—1 მ. 50 კ.; თვეში
 ღირს 40 კაპ. ხელის მონწერს შეუძლია თვეში თითო მანე-
 თი შემოიტანოს. ფასი თითო ნომრისა: მოზრდილთა ჟურნა-
 ლი—25 კაპ., მცირე ყრმათა—15 კაპ.

რედაქცია იმყოფება ალექსანდრის ქ., № 5, სახლი ზაზო-
 ვისა, სადგომი მარია ივანეს ასულის დემურასი.

ხელის მოწვარა მიიღება: რედაქციაში, „წერა-კითხვის გამავრც.
 საზოგ.“ კანცელარიაში და ჟურნალის აგენტებთან.

ფოსტის ადრესი: Тифлисъ, редакция журнала „Накадули“